RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 131/XI

Dátum: 10.5.68.

OBSAH

Dr.Erika KADLECOVÁ Július PAĽO /Pravda/	Normalizácia vzťahov medzi cirkvou a štátom	str. 2
Karol NIGRIN Ivetta ŠUCHOVÁ /Pravda/	Obnova úcty k zákonom	str. 3
Július STRIŇKA /Pravda/	Demokracia a právo menšiny	str. 4
mr /Pravda/	Ukameňovaná Matica	str. 5
Michal CHORVÁTH /Predvoj/	O národné povedomie, nie o nacionalizmus nám ide	str. 6
Ľubomír LENOCH /Práca/	Strážiť či nestrážiť naše hranice	str. 8
K. HÁJEK /Roľnícke noviny/	Stará garnitúra nespí	str. 10
Ján BRONDOŠ Alojz PASTIRIK Ing. Jozef HUDÁK Fr. MIHALČIN /Roľnícke noviny/	Prepáčte, ukrivdení	str. 11
skl /Roľnícke noviny/	Slovensko nezabúda	str. 12
J.BORŮVKA /Roľnícke noviny/	Z besedy v Nitre	str. 12
Ivan SVITÁK Aleš FUCHS /Smena/	Je lahostajné akou rečou hovorí pravda	str. 13
Dr.Milan HUBL Štefan DAŠKO /Smena/	Ako ďalej s federáciou	str. 15
Igor CIBULA /Večerník/	Generáli bez vojska	str. 17
JUDR Jozef KABÁT /Príroda a spoločnosť/	Súdy a paragrafy	str. 18

PRAVDA, 1. mája 1968, str. 3.

2/131/XI

Normalizácia vzťahov medzi cirkvou a štátom

Odstraňujú sa deformácie ⊙ Veriaci plnoprávnymi občanmi ⊙ Rehabilitácia pokračuje ⊙ Cirkevná problematika súčasťou postupných reforiem pri demokratizácii

Zahraničné agentúry, AFP, Reuter, ANSA a iné, venujú v tomto čase veľkú pozornosť návšteve rím. kat. biskupov dr. A. Lazíka a dr. Fr. Tomáška vo Vatikáne, ktorí v rozhovoroch tlmočia svoj veľmi kladný postoj k obrodnému hnutiu v ČSSR. Zahraničná tlač sa však aj tak nechce vzdať rozličných dohadov a vykonštruovaných domnienok. V tejto súvislosti sme položili niekoľko otázok Dr. Erike Kadlecovej, poverenej vedením sekretariátu pre veci cirkevné.

Akčný program strany a na základe neho práve prijaté programové vyhlásenie vlády hovorí i o vzťahu našej spoločnosti k veriacim a cirkvám. Robí sa čosi z hľadiska realizácie nových vzťahov?

Myslím si, že otázky cirkví nie sú nejaké izolované. Zaraďujú sa k mnohým premenám, ktoré nastolilo januárové zasadnutie pléna ÚV KSČ, nedávno prijatý akčný program strany, ako aj programové vyhlásenie vlády. Tieto dokumenty spomínam ako hlavné práve preto, lebo obsahujú základný postoj k rozličným deformáciám, ktoré postihli celú našu spoločnosť. Z nich vyplýva aj náš pomer k veriacim ako k plnoprávnym občanom. V tomto duchu na našom sekretariáte prebiehajú mnohé rozhovory a rokovania s predstaviteľmi a príslušníkmi rôznych cirkví. Sústreďujeme ich námety a snažíme sa vychádzať v ústrety oprávneným sťažnostiam a požiadavkám v miere kompetencie nášho úradu. K zásadným problémom, riešiteľným na úrovni ministerstva a vlády, vypracúvame podklady. Doteraz najvýznamnejším bol rozhovor zástupcov katolíckeho duchovenstva, biskupov — doktorov Necseya, Lazíka, Pobožného a Tomáška, ktorých prijali predstavitelia štátu: podpredseda vlády dr. Husák, minister Goluška, poverenik doc. Hrenčík. Na tejto porade som sa zúčastnila. Z našej strany sa na nej jednoznačne povedalo, že vláda prejavuje ochotu rokovať s predstaviteľmi cirkví, že sa budeme snažiť riešiť nahromadené problémy, aby sa tak vytvorili predpoklady pre vzťahy vzájomnej dôvery a porozumenia medzi cirkvou a štátom.

Aký postoj zaujali k tomuto stanovisku vlády predstavitelia katolíckej cirkvi?

Kladný. Ubezpečili nás, že vláda môže rátať s lojálnym stanoviskom cirkvi, vítajúcej obrodný proces v našom štáte. Taktiež prisľúbili, že veriaci a duchovní môžu a budú robiť veľa pre blaho našej socialistickej vlasti.

Stretnutie zostalo iba pri týchto všeobecných, aj keď sympatických vyhláseniach, alebo sa v jeho rámci riešili aj konkrétne problémy?

Prerokovali sme veľa problémov, ktoré sa nahromadili za posledné roky, keď sa im, žiaľ, aj keď boli veľmi naliehavé, nevenovala skoro nijaká pozornosť. Mali by sa stať predmetom ďalšieho postupného riešenia v stálom styku medzi štátom a cirkvou. Ide hlavne o obsadzovanie diecéz biskupmi, o ich právomoci pri vybavovaní vnútorných záležitostí cirkví, o rozličný výklad cirkevných zákonov, upravovaných vykonávacími smernicami a predpismi, o deformujúcu prax pri realizácii týchto zákonov, o výučbu náboženstva a veľa iných problémov. Ubezpečili biskupov, že sa budeme aktívne zaoberať touto, i ďalšou problematikou, ktorú pri stretnutí nastolili, že ich požiadavky dôkladne preštudujeme. Požiadali sme ich, aby taktiež vypracovali a predložili konkrétne návrhy na riešenie dlhé roky zanedbávaných otázok, aj keď každý vie — a predstavitelia cirkví nám to uznali, že všetko nemôžeme vyriešiť naraz, že k nadhodeným a daným problémom musíme pristupovať v poradí ich dôležitosti, nutnosti, čo sa netýka iba cirkví, ale mnohých našich spoločenských a ekonomických záležitostí, pred riešením ktorých naša spoločnosť v rámci obrodného procesu v tomto čase stojí.

Zatiaľ sa však dvaja z prítomných biskupov — dr. E. Tomášek a dr. A. Lazík vybrali do Ríma. V zahraničnej tlači nechýbajú rozličné dohady, že tam išli s určitým poslaním na základe dohody so štátom atď. Zodpovedajú také a podobné tvrdenia pravde?

Biskupi dr. A. Lazík a dr. Fr. Tomášek sa odobrali do Ríma v rámci svojich cirkevných funkcií. Je však pravdepodobné, že príslušné vatikánske kruhy, ktoré o to prejavia záujem, budú informovať o situácii v ČSSR, i o tom, že československá vláda sa neuzatvára pred eventuálnymi rozhovormi pri riešení problémov s možnosťou určitej dohody na základe vzájomného porozumenia.

Mnohé otázky, ako ich nastoľujú predstavitelia cirkví, ostávajú však stále otvorené. Ako bude k nim pristupovať štát — aktívne alebo viac-menej pasívne?

Marxisti chápu vyriešenie týchto problémov nie ako záležitosť, ktorá sa týka výhradne záujmu veriacich. Uvedomujú si, že je to predovšetkým záujem celej našej socialistickej spoločnosti, že nemôže byť zdravý organizmus, v ktorom by zostávali bez povšimnutia bolavé miesta. Preto nielen sústreďujeme podnety veriacich, ale sami sme predložili tieto otázky na riešenie bezprostredne po januárovom pléne. Zmeny, ktoré sa už dnes prejavujú, považujeme za časť zásadného obratu v prístupe k tejto problematike. V rámci odstraňovania rozličných deformačných javov sme v dosť krátkom čase prejavili maximálnu snahu usporiadať a vybaviť aspoň najnaliehavejšie záležitosti. Sem patrí napríklad urýchlené udeľovanie štátnych súhlasov duchovným, ktorí oň požiadali, zvýšenie nákladov cirkevnej tlače, zrušenie cenzúrnych zásahov do tejto tlače, možnosť prijímať väčší počet študentov na teologické fakulty, ktoré nabudúce budú limitovať iba záujmy poslucháčov a daných materiálnych predpokladov. Prebieha aj rehabilitačné konanie u duchovných a laikov, aby sa zistilo, či sa porušil alebo nesprávne interpretoval zákon. Požiadali sme o amnestiu pre niekoľko osôb, ktoré sú doteraz v nápravných zariadeniach, pripravujeme novelizáciu platných cirkevných zákonov atď. atď.

Riešia sa azda vzťahy iba k rím. kat. cirkvi alebo k cirkvám na území republiky vôbec?

Samozrejme, že sa riešenie týchto záležitostí týka všetkých cirkví, no nielen ich, ale aj náboženských spoločností, ktoré zákony alebo nejaká zvoľa nepripúšťala, alebo zakazovala. Pri riešení týchto otázok sa neberie do ohľadu ani početnosť, vychádza sa zo zásady rovnosti vo vzťahu k tým, ktorí majú možnosť presadzovať svoje požiadavky prostredníctvom mocenských prostriedkov.

Zhováral sa JÚLIUS PALO

PRAVDA, 2. mája 1968, str. 3.

PREDSEDA K 231 ODPOVEDÁ NA OTÁZKY PRAVDY

Obnova úcty k zákonom

Nedávno, ako sme už informovali, vznikol v Prahe klub bývalých politických väzňov neprávom odsúdených v päťdesiatych rokoch podľa paragrafu 231. (Z toho vznikol aj názov klubu.) Na prvej schôdzi zvolili členovia výbor, ktorého úlohou je pripraviť na jún tohto roku celoštátny zjazd politických väzňov a dovtedy položiť základy organizačnej štruktúre K 231. Za predsedu dočasného orgánu zvolili prof. KARLA NIGRÍNA. Naše redaktorka Ivetta Suchová ho požiadala o rozhovor.

☐ *Pán profesor, vaša prvá schôdzka na Žofíne mnou nesmierne otriasla. Predovšetkým ma prekvapilo to množstvo prítomných a najmä duch, v akom sa celé zasadnutie viedlo. Nepadlo ani slovo o pomste, každý z rečníkov dával na prvé miesto otázky mravné, a nie materiálne. Mohli by ste, prosím, povedať, koľko asi je v Československu žijúcich bývalých politických väzňov a aké sú hlavné ciele K 231?*

— Podľa predbežného odhadu nás bude vari zo 40 000. K 231 združuje všetkých, ktorí sa, samozrejme, sami hlásia, má pôsobnosť pre Čechy a Moravu a naším ústredným heslom v skratke je: aby sa to už nikdy neopakovalo. Som pyšný na to, ako ste sama charakterizovala ten Žofín, že chudáci v pravom slova zmysle, s 200 až 300-korunovou penziou, dávajú prednosť otázkam mravným, morálnej čistote, pred požiadavkami hmotného a osobného rázu. Nechceme utvoriť politickú stranu, zato máme politické krédo — aby sa do ústavy zakotvila právna istota, ktorá každému zaručí právo slobodného rozhodovania, slobody prejavu, ale i kontroly, že tieto základné ľudské práva sa rešpektujú. Prirodzene, že toto nám ani nikomu nemôžu zaručiť ľudia, ktorí nás zatvárali, šliapali po zásadách ľudskosti. Musíme sa spolu s ostatnými občanmi snažiť o utvorenie takých inštitúcií, ktoré budú zárukou obnovy úcty k zákonom. Hlásime sa k obrodnému hnutiu Komunistickej strany Československa, nechceme pomstu, ale spravodlivú účasť na riešení verejných vecí.

☐ *Spomínali ste 40 000 žijúcich bývalých politických väzňov. Teraz, v týchto dňoch, azda ešte čakajú niektorí na slobodu vo väzení?*

— Áno. Pred niekoľkými dňami som bol aj s ďalšími súdruhmi v Leopoldove a len tam je ich asi 40. Žijú tam v podmienkach, ktoré sa vôbec nezmenili odvtedy, čo my sme odtiaľ odchádzali. Ak veľmi triezvo počítame, tak v rôznych nápravných zariadeniach bude ešte tak do 150 nevinne odsúdených. Ihneď sme preto podali na Ministerstvo spravodlivosti návrh, aby odporučilo prezidentovi republiky okamžité všetkých omilostiť. Takisto sme podali na Najvyšší súd žiadosť, aby súčasne s rehabilitáciou popravených obnovil aj procesy zabitých pri výkone trestu. Spomínam si napríklad na 70-ročného Václava Průšu, ktorého v Leopoldove zastrelili údajne pre útek, hoci spoluväzni veľmi dobre vedeli, že sa o to ani nepokúsil. Alebo chlapci v Jáchymove, podkopali oplotenie a chceli ujsť. Dozvedeli sa to dozorcovia a počkali si na nich, ako budú vyliezať z diery a tam ich chladnokrvne, ako zajace, po jednom odstrieľovali...

☐ *Na Žofíne ste požiadali členov, aby oznámili mená všetkých tých, ktorí ich mučili, ponižovali, nedbali na ľudskú dôstojnosť.*

— Áno, prichádza nám toho veľa, musíme to však všetko preveriť, ide totiž o veľmi háklivé veci. Pracuje na tom dokumentačná komisia. Okrem toho rozvírili sme aj niekoľko usvedčovacích kampaní. Napríklad na Mírove usvedčil náš člen pred rozhlasom a televíziou tamojšieho dozorcu, podobne na Boroch, kde sa odohrala veľká justičná vražda troch súdruhov — majora Černého, dozorcu Petelíka a poslanca Broja. Vraj sa pokúsili o vzburu vo väzení.

☐ *Naši čitatelia sa nás často spytujú, či K 231 je celoštátny, kde sa majú prihlásiť.*

— K 231 je len pre české a moravské kraje. Na Slovensku paralelne s nami vznikla Slovenská organizácia pre ľudské práva, sesterská organizácia K 231. Situáciu značne zjednodušilo, že na jej čele stojí môj bývalý žiak dr. Emil Vidra (naozaj mäkké i), takže vzťahy sú otcovsko-synovské. Táto organizácia má však trochu širší program ako my, obrátila sa na všetkých, ktorým záleží na obrane ľudských práv, teda nielen na bývalých väzňov. V základných otázkach však postupujeme úplne spoločne, to, čo sme my už urobili napríklad na Boroch a Mírove, ako som spomenul, oni robia v Leopoldove. Sme navzájom stále v styku.

☐ *Sama som bola svedkom toho, že k politicky prenasledovanému človeku sa teraz rázom začali hlásiť aj ľudia odsúdení naozaj za protizákonný čin, potľapkávali ho po pleci, vraj konečne nás rehabilitujú. Onen človek vyhlásil, že ak by takých rehabilitovali, on o taká rehabilitáciu nestojí. Signalizuje to však vážny problém, že do vašich radov sa môžu votrieť nepoctivci, ktorí by spravodlivú vec mohli zneužiť.*

— Všetko o tom, a aby sme čelili naničhodníkom, zakladáme miestne organizácie, tam sa ľudia najlepšie poznajú a podajú nám informácie. Evidencia však musí byť centrálna, preto v najbližšom čase rozpošleme dotazníky, ktoré budú súčasne záväznou prihláškou, kde každý musí uviesť, kedy a prečo, podľa akého paragrafu bol odsúdený.

☐ *Chcú bývalí politickí väzni hovoriť, nehoja sa, že ešte raz by sa mohla opakovať ich krížová cesta?*

— Je to väčší problém, ako sme predpokladali. Majú strach, napríklad ja ani nie — lopatu nikdy nestratím, ale moja manželka sa bojí... Musíme však pohnúť tieto ľady, musíme dokázať, že sa nikomu nič nestane. Inak naša práca a snaženie by nemali význam.

☐ *Začali ste s holými rukami, bez prostriedkov. Došli už na klubové konto 405 8888 peniaze?*

— Pražskí taxikári priniesli 3000 korún, ktoré po päťkorunách medzi sebou vyzbierali, Pražské mlyny a pekárne prispeli takisto tritisíc korunami, posielajú penzisti, školy...

PRAVDA, 3. mája 1968, str. 3.

DEMOKRACIA a právo menšiny

Július Strinka

Vo svojom diskusnom príspevku by som chcel dať viac-menej iba na úvahu, na zamyslenie jeden problém, ktorý z hľadiska budúceho vývinu našej spoločnosti a strany pokladám za veľmi dôležitý, ba kľúčový. Ide o problém, ako zabezpečiť, aké záruky vytvoriť, aby demokracia nebola v našej spoločnosti a v našej strane iba nejakým mámivým cieľom, nejakou bludičkou, ku ktorej sa z času na čas, každý 4–5 alebo viac rokov úporným demokratizačným úsilím vždy znovu približujeme, a keď sa nám zdá, že už ju máme na dosah ruky, vždy sa nám znovu vzdiali, takže nám neostáva nič iné, ako opätovne nazbierať sily a šturmovať do ďalšieho demokratizačného cyklu. Ide o to, ako nahradiť demokratizáciu demokraciou, t. j. takým stavom, v ktorom by demokratizácie vlastne ani nebolo treba – pretože to, čo teraz s nesmiernym vypätím riešime v demokratizačnom procese, by sa permanentne, s oveľa väčším predstihom a s oveľa väčšou účinnosťou riešilo samo, prirodzene, normálnym chodom rozumne vybudovaných demokratických mechanizmov.

Ide mi teda nie o demokratizáciu, ale o demokraciu, o vybudovanie dynamického systému demokracie.

Nazdávam sa, že nad touto otázkou sa treba vážne zamyslieť a práve týmto smerom zacieliť naše demokratizačné úsilie. Energia, ktorú dnes vynakladáme, by vyšla nazmar, jej efekt by bol len veľmi dočasný a čiastkový, keby sme ostali iba pri kritike a odhaľovaní našich nedostatkov alebo politicky zdiskreditovaných osôb. Prirodzene, to je tiež dôležité, ale to môže byť iba jedna fáza, resp. jedna zložka demokratizačného procesu, ale nie jeho vlastný účel. Bolo by veľmi chudobným výsledkom nášho demokratizačného úsilia, keby sme sa mohli pochváliť iba tým, že sme toho alebo onoho funkcionára alebo hoci aj celú garnitúru vymenili, ale nedokázali by sme uviesť do života kvalitatívne nové formy demokratického fungovania našej spoločnosti, formy, ktoré by samy svojím prirodzeným automatizmom zabraňovali návratu politickej svojvôle alebo impotencie. Taký luxus si tentoraz dovoliť nemôžeme.

Je veľkým nešťastím pre socializmus, že jeho vznik bol spätý s nastolením takého politického systému, ktorý a priori vylučoval účinnú kontrolu mocenských orgánov a ich rozhodnutí, účinné demokratické ovplyvňovanie tvorby politických koncepcií. Kde by sme dnes mohli byť, keby mahopolizácia politickej moci nebola u nás dosiahla také katastrofálne rozmery, keby sa fyzický a najmä intelektuálny potenciál našich národov bol mohol slobodne a prirodzeným spôsobom rozvíjať a uplatňovať?!

Prirodzene, bolo by nedôstojné lamentovať nad tým, čo nie je a čo by mohlo byť. Ale bolo by nemorálne nepriznať si pravdu, nepriznať si, že politický systém socializmu v tej podobe, v akej sa aj u nás vybudoval a v akej dodnes pretrváva, naposkytuje predpoklady efektívneho progresu. Vyvlastniť zo závozu, do ktorého sa naša spoločnosť dostala, sa nedá tým, že sa daný systém bude z času na čas oživovať demokratizačnými injekciami. Je to veľmi nákladná a pritom málo efektívna liečba. Vyvlastniť možno iba na základe podstatného kvalitatívneho pretvorenia systému ako celku, vytvorením účinných inštitucionálnych foriem dynamickej demokracie.

Je to veľmi zložitý problém, ale prvé výsledky teoretickej analýzy možností a perspektív takéhoto kvalitatívneho prebudovania nášho politického systému sa už črtajú. O tom by nám vedel viac povedať súdruh Mlynář, vedúci vedeckovýskumného teamu, ktorý sa už dlhšie touto otázkou zaoberá. Vo všeobecnosti by som chcel o tom povedať len toľko, že cieľovým riešením podľa mojej mienky je dosiahnuť, aby vládnúca politická koncepcia mohla mať protiváhu v alternatívnom riešení, ktoré by sa formulovalo jednak v kritike danej koncepcie, jednak v hľadaní nových ciest socializmu. Existencia takejto možnosti formulovať inú alternatívu by nielenže nemusela ohroziť vládnúcu koncepciu, ale naopak; bola by účinnou prevenciou proti jej zdogmatizovaniu a súčasne produktívnym stimulom pre jej permanentné rozvíjanie a zdokonaľovanie.

Pravda, dospieť k takémuto ideálnemu modelu nebude jednoduché. Musíme vychádzať z takého stavu, aký u nás je. Podľa mojej mienky prvým krokom, ktorý by sa mal urobiť smerom k inštitucionálnej celospoločenskej demokracii, je zavedenie dôslednej inštitucionálnej demokracie vnútri strany.

Čo to znamená?

Predovšetkým to znamená inštitucionálne zaručiť rešpektovanie stanoviska menšiny vnútri strany, vyhlásiť to ako zásadu.

Pokiaľ ide o člena strany ako jednotlivca, v akčnom programe sa výslovne hovorí: „Každý člen strany a stranických orgánov má nielen právo, ale aj povinnosť podľa svojho najlepšieho svedomia vystupovať s iniciatívou, kritikou, odlišnými názormi na prerokúvané otázky, oponovať ktorémukoľvek funkcionárovi."

To je veľmi pekne povedané. Napriek tomu sa však nazdávam, že je to málo. Osamelý člen strany, nech má akúkoľvek pravdu, zmôže totiž veľmi málo. Prinajlepšom môže získať na svoju podporu stranícku organizáciu, ktorej je členom. Avšak aj stanovisko osamelej stranickej organizácie môže byť iba hlasom volajúceho na púšti. Záleží úplne na dobrej vôli vyššieho stranického orgánu, či ho aspoň zaregistruje. Ak nie, člen strany je práve tak, ako aj stranícka organizácia v presadzovaní svojho stanoviska bezmocný.

Prirodzene, nie každý názor si zaslúži, aby sa zaň bojovalo alebo aby si ho osvojil širší okruh členov strany alebo stranických organizácií. Sú však názory, ktoré sú toho hodné – ktoré však napriek tomu môžu narazíť na nepreklonateľnú bariéru stranického orgánu a zapadnúť nepovšimnuté. Čo v prípade, keď príslušný stranícky orgán je vytrvalo hluchý voči stanoviskám, ktoré si zaslúžia lepšie ocenenie? Čo v prípade, keď určité stanovisko je, povedzme, kritikou daného orgánu a keď teda daný orgán nemá alebo nemusí mať záujem vypočuť ho?

V doterajšej praxi strany nebolo nápravného opatrenia – okrem jediného: vypuknutia demokratizačného procesu. Ten však vypukol a mohol vypuknúť iba vtedy, keď sa v celej strane nazhromaždilo toľko nespokojnosti a kritickej energie, že sa jej jednoducho nemohol neuvoľniť ventil. A tak to, čo by vnútri strany malo byť každodenným chlebíčkom, sa z času na čas, v tých 4–5 alebo viacročných cykloch stávalo jednorazovou kampaňou.

Myslím si, že to nie je v pravom zmysle slova vnútrostranícka demokracia. Účinný systém vnútrostranickej demokracie musí zahrňovať také inštitucionálne záruky, ktoré umožnia jednotlivcovi a menšine nielen nezáväzne vysloviť svoje stanovisko, ale – ak je daný názor alebo stanovisko toho hodné – umožnia účinne ho presadzovať,

získavať preň podporu, združovať sa na jeho obhajobu, a tak vyvinúť na príslušný orgán náležitý tlak, aby nemohol ostať voči nemu hluchý.

Rešpektovať stanovisko menšiny, znamená teda nielen dať jej právo vysloviť sa, ale i právo presadzovať svoj názor, získavať preň podporu, združovať sa na jeho obhajobu. Bez tejto možnosti je právo jednotlivca i právo menšiny iba ilúzorne, pretože voči inštitucionálnej moci stranických orgánov je jednotlivec alebo jednotlivá stranícka organizácia a priori v nerovnoprávnom postavení.

Čo mám konkrétne na myslí?

Mám na myslí napríklad to, aby stranícka organizácia, ak povedzme vo svojej rezolúcii chce vyjadriť nejaké vážne stanovisko k otázkam politiky strany alebo k práci jednotlivých orgánov alebo funkcionárov, nebola odkázaná iba na blahovôľu straníckeho orgánu, či a v akej miere sa toto stanovisko vezme do úvahy, ale, aby mala právo formálne informovať o tomto svojom stanovisku tie stranícke organizácie, ktoré pokladá za užitočné oboznámiť so svojím stanoviskom a získavať ich na jeho podporu.

Nazdávam sa, že len možnosť takéhoto spoločného postupu môže zabezpečiť účinnú kontrolu a ovplyvňovanie práce stranických orgánov v období medzi stranickými konferenciami a sjazdmi, pretože len integrovaná a nie rozptýlená kritika môže byť dostatočne účinná a záväzná. Nazdávam sa, že klauzula v stanovách strany, v ktorej sa hovorí o povinnosti zvolať mimoriadnu stranícku konferenciu alebo sjazd, ak o to požiada aspoň tretinu členov alebo organizácií, by bolo vonkoncom bezobsažnou frázou, keby sa ako so samozrejmosťou nerátalo s právom straníckych organizácií navzájom sa slobodne informovať a podporovať. Podľa mojej mienky nielenže sa nič nezlého nedopustili, ale priam inštruktívne si počínali komunisti z Banskobystrického okresu, keď napriek nedostatku demokratických návykov v našej strane ich v zhode so stanovami viac ako tretina žiadala opakovať okresnú stranícku konferenciu, aby sa zabezpečilo skutočne demokratické zvolenie nového okresného výboru, čo sa na riadnej konferencii nestalo. Je pochopiteľné a svedčí o nepochopení elementárnych zásad vnútrostraníckej demokracie, ak sa na poslednom zasadnutí ÚV KSS takéto snahy kvalifikovali ako nevhodné a ak tu odznela zlostná výzva, aby sa takýmto snahám energicky čelilo.

Bolo by možné ďalej rozviesť nadhodenú myšlienku, no nedovoľuje to ani časový limit. Jednako by som však na záver chcel povedať jedno: Dobré želania nestačí len deklarovať. V živote spoločnosti pôsobia určité zákonitosti, ktoré môžu aj najlepšie želanie obrátiť na pravý opak. Cesta do pekla je vydláždená dobrými úmyslami — vraví jedno príslovie. Politická moc má vždy tendenciu kumulovať sa, zväčšovať sa, intenzifikovať svoje pôsobenie. Táto tendencia má schopnosť uplatniť sa hoci proti vedomej vôli držiteľov moci, resp. si ich vôľu prispôsobiť. Spoločnosť, ale ani strana, sa nemôže spoliehať iba na pekné slová, nech sú akokoľvek dobre myslené. Proti možnému zneužitiu moci, ale nielen proti zneužitiu, ale aj proti jej neefektívnemu alebo nemúdremu využívaniu sa strana musí zabezpečiť inštitucionálnymi zárukami: jednou z nich je i slobodné uplatňovanie práva organizácií navzájom sa o svojich stanoviskách informovať a uchádzať sa o vzájomnú podporu vo veciach, ktoré aj takúto podporu vyžadujú.

Prirodzene, sú tu aj ďalšie problémy, týkajúce sa vybudovania inštitucionálnej demokracie vnútri strany. Je tu úloha premyslieť a vypracovať vhodný demokratický systém volieb, je tu problém vypracovať sumu pravidiel, podľa ktorých by sa mali riadiť vzťahy volených orgánov a aparátu a pod. No to sú otázky, ktoré by si vyžadovali ďalší diskusný príspevok.

(Z diskusného vystúpenia na krajskej konferencii Západoslovenského KV KSS)

PRAVDA, 3. mája 1968, str. 3.

PRAVDA, 3. mája 1968, str. 1.

IDE O NÁHODU ALEBO PREMYSLENÝ ČIN?

Ukameňovaná Matica

Martin (mr) — V noci na 1. mája podnikli doteraz nezistení ľudia útok na obe budovy Matice slovenskej v Martine. Na prvej historickej, kde je umiestnený pamätník slovenskej literatúry, rozbili oblok na dverách. Na terajšej Matici skalami rozbili niekoľko oblokov a aj sklá na dverách. Včera sme sa informovali na Obvodnom oddelení VB v Martine, ako sú ďaleko s vyšetrovaním prípadu. Dozvedeli sme sa, že celú vec dôkladne skúmajú, vypočuli niekoľko svedkov a začínajú rozvíjať niť.

V tejto súvislosti sme navštívili domovníka Matice slovenskej Vandelína Briššáka, ktorý o prípade povedal: „Som tu už 27 rokov, ale také niečo si nepamätám. Je mi to čudné. O štvrť na dvanásť pred polnocou som si ľahol a nič som nepočul. Rinčanie skla tesne pred polnocou počul občan z Mudroňovej ulice, s. Krupec. Rozbehol sa smerom k Matici a vtom videl bežať z parku dvoch v uniformách našej armády. Nedobehol ich a stratili sa mu smerom k evanjelickému kostolu."

Dočasný správca Matice Pavol Vongrej o tom poznamenal: „Nejde nám o náhradu škody, tá je malá. V požičovni kníh zostala skala... Neviem, či ide o náhodu alebo o zhodu okolností, že práve teraz, v čase prebúdzania sa našej Matice podnikli zatiaľ nezistení jednotlivci takýto nehorázny čin. Zaslúžili by si verejné odsúdenie a opovrhnutie."

PREDVOJ, č. 18/68, 2. mája 1968, str. 3. a 6. 6/131/XI

O národné povedomie, nie o nacionalizmus nám ide

/ Výňatky /

MICHAL CHORVÁTH

Značilo by zatvárať oči pred skutočnosťou, keby sme nebrali na vedomie, že sa obrodný socialistický proces na Slovensku už niekoľko rokov utváral pod mocným vplyvom slovenského národného povedomia. Ak podstatnou a prvoradou príčinou nespokojnosti medzi slovenskými komunistami bolo nepochybne znepokojenie nad deformáciou socialistických princípov, nad stratou kontaktu s pracujúcim ľudom a z toho vyplývajúcou nedôverou k vedeniu Komunistickej strany Československa, ak ich strašili neúspechy ekonomické, ak trnuli nad zneužívaním moci a surovým zaobchádzaním s občanmi socialistického štátu, tak sa ich tým väčšmi dotýkalo, že všetky tieto chyby sa ukazovali vo vzťahu k Slovensku zdvojnásobnené alebo zmnohonásobnené: ozval sa cit urazenej národnej hrdosti a nie na poslednom mieste sa okolo neho kryštalizovala opozícia proti konzervatívizmu a proti samovláde. Niet preto zamlčovať, že práve preto našlo vedenie KSS podporu nielen komunistov, ale celej slovenskej verejnosti bez rozdielu a táto mocná záloha umožnila zasa vedeniu KSS zohrať historickú úlohu nielen doma, ale v celej Československej republike. Nemôže teda nikoho prekvapiť, že po historickom prelome na jar tohto roku nastolila sa veľmi naliehavo nielen otázka socialistickej demokracie, ale aj štátnoprávneho postavenia slovenského národa vo federatívnom zmysle.

Jav slovenského národného povedomia teda existuje. Jeho historický význam pre československý socializmus, a to inkluzívne úpravy vzťahov Čechov a Slovákov, sme konštatovali. Popri týchto kladných javoch ukázali sa však, hoci vo veľmi slabej forme, aj javy negatívne: ľahostajnosť voči socialistickému zriadeniu nášho štátu, chladný vzťah k československej štátnej jednote, nedôvera k jednote socialistických krajín („Kto vynašiel Jaltu"?), prepínanie dôležitosti niektorých malicherných stránok národnej tradície atď. Všetky tieto javy, i keď nemali možnosť rozvinúť sa, sú príznačné už nie pre národné povedomie, ktoré marxistický socializmus predpokladá, ale pre nacionalizmus, s ktorým je socializmus v zásadnom rozpore.

Viem sám dobre, čo sa k tomu môže povedať. Že sa tento jav ukázal len medzi študujúcou mládežou, a to ani nie v jej jadre, ale len kdesi na jej periférii. Že došlo naozaj v nedávnej minulosti k národnému útlaku a že toto je reakcia naň. Že napokon mládež ani nemôže mať dostatok politických skúseností, lebo jej bol zabránený prístup k informáciám o slovenskej histórii nedávnych čias a že má teda aj akési „právo na omyl". Som ochotný to akceptovať. No mňa zaujíma v tejto chvíli nie intenzita nacionalizmu, ale jeho prítomnosť, hoci latentná, v našej spoločnosti. Nazdávam sa, že sa javom nacionalizmu treba zapodievať, a to nie abstraktne, ale vo vzťahu k dnešnej situácii na Slovensku a vzhľadom na náš budúci život v prebudovanom Československu, v ktorom má Slovensko konečne dosiahnuť svoju politickú nezávislosť — ale Československo svoju stabilitu a trvácu perspektívu socialistického vývinu.

Naproti tomu malo slovenské národné hnutie v Československu charakter komplikovanejší. Aj tu mal národný útlak popri svojej stránke kultúrnej predovšetkým charakter ekonomický a politický, no výrazne sa prejavil už aj fakt diferenciácie slovenskej spoločnosti a zvýšenej politickej aktivity robotníctva i más roľníckych. Do popredia vystúpil triedny zápas a v ňom mal slovenský robotník a roľník triedneho nepriateľa práve tak vo veľkoburžoázii, veľkostatkárovi a vysokej cirkevnej hierarchii slovenskej ako v českej. Národný útlak sa prejavoval predovšetkým vo forme politickej, v snahe českej veľkoburžoázie ovládnuť Slovensko ekonomicky i politicky. Slovenský robotník i roľník sa stávajú internacionalistami, hľadajú spojencov v robotníkoch i roľníkoch českých, maďarských atď. proti všetkým triednym nepriateľom, počítajúc do toho i slovenských. Národné hnutie sa takto redukuje takmer výlučne na buržoáziu a tým stráca svoj jednoznačne pokrokový charakter. Slovenský pracujúci ľud sa síce národne uvedomuje, no jeho cieľ — národnú nezávislosť — spája so svojím záujmom triednym a tento jeho zápas o sociálnu i národnú slobodu je dedičom demokratického humanizmu. Naproti tomu národné hnutie slovenského meštianstva vedľa oprávneného nároku na národnú nezávislosť vyvíja vždy výraznejšie svoj protihumanistický a protidemokratický nacionalizmus. Tento nacionalizmus končí v ľudáckom fašizme. Nemožno, pravdaže, odškriepiť, že vo veľkej časti slovenského pracujúceho ľudu, ktorý je predovšetkým cieľom vykorisťovania českej veľkoburžoázie, ostala značná nedôvera proti „Čechom" najmä v masách roľníctva.

Táto nedôvera, musíme to povedať otvorene, sa nestratila doteraz. Sme ešte príliš blízko obdobiu kultu osobnosti, aby bolo treba zdĺhavo vysvetľovať, prečo sa to stalo. Stalo sa to preto, lebo pre porušenie princípov socializmu ocitli sa Slováci znova v nerovnoprávnom postavení, a to nielen ich národná kultúra, ale aj ekonómia a politická nezávislosť. A najmä v ostatnom čase sa dopustil prezident Novotný niekoľko ráz zámernej urážky slovenského národa ruka v ruke s odstraňovaním zvyškov slovenskej samosprávy, takže sa psychologicky dá ľahko vysvetliť, prečo sa semtam znova zjavila nenávisť voči „Čechom" ako aj iné prejavy nacionalizmu.

Čo je prakticky našou úlohou v dnešných časoch? Podľa mojej mienky predovšetkým dorozumenie s Čechmi vo federalistickom usporiadaní nášho štátu. Po druhé dorozumenie s Maďarmi žijúcimi na Slovensku. Po tretie snaha zbaviť sa všetkých nacionalistických predsudkov, ktoré v nás vo vedomí alebo v podvedomí ostali. A treba priznať, že niečo z toho nacionalizmu ostalo aj u tých Slovákov, ba socialistov, ktorí by boli hocikedy hotoví odprisahať, že ho u nich niet. Proti tomu sa dá bojovať len zdravým rozumom a socialistickým humanizmom.

Bolo, a azda ešte aj je mnoho nedôvery voči Čechom. Povedal som už, že psychologicky je to celkom vysvetliteľné. Taktiež mi ani nenapadá škriepiť sa, že by bolo pre Slovákov, čo by boli do jedného socialistami, príjemnejšie mať vlastný štát. No rozum nás učí, že za daného stavu ani pre Čechov, ani pre Slovákov neexistuje lepšie riešenie nezávislosti oboch národov, ako je spoločný federatívny štát. Nazdávam sa preto, že je povinnosťou každého Slováka-socialistu bojovať práve tak neústupne za nezávislosť federatívnej slovenskej republiky, ako za pevnosť a trvácnosť jednotného štátu Čechov a Slovákov. Skúsenosť učí, že len čo sa začínajú strácať znaky útlaku Slovákov a znevažovania ich národa, stráca sa aj nenávisť a nedôvera voči Čechom. Som presvedčený, že v rozumnom usporiadaní našich vzťahov premení sa táto nedôvera na dôveru, priateľstvo.

A napokon prejavil sa slovenský nacionalizmus a prežil ešte dodnes azda vo zvyškoch aj v podobe antisemitizmu. Musím otvorene povedať, že antisemitizmus mal v minulosti u Slovákov hlboké korene: stačí sa len pozrieť do staršej slovenskej literatúry, aby sme ho tam našli, práve tak v surovej podobe u jedných, ako v miernejšej, ale tým húževnatejšej u druhých. Škoda, že sa tomuto zjavu nevenovala doteraz náležitá pozornosť a dôkladná historická analýza. Je sa o tom tu možem iba okrajovo zmieniť. Záujatosť voči Židom u štúrovcov vznikla podľa mňa preto, lebo židia, ako nájomníci panských páleníc a krčiem boli dôležitými spojencami slovenskej džentry a ďalej preto, lebo požičiavali na úžerníckv úrok roľníkom. Toto sa dá vyčítať z literatúry, ale najmä zo štúrovských novín. Neskôr, akiste, vplývala na poňatie antisemitizmu ruská reakcia. Nazdávam sa, že i keď štúrovci a neskorí národovci videli fakty v podstate správne, nevedeli ich správne vyložiť a ne-

boli k židom spravodliví. Spojenectvo židovského meštianstva s maďarskou liberálnou džentry bolo v štyridsiatych rokoch XIX. stor., aj neskôr prirodzené, lebo dávalo perspektívu zrovnoprávnenia židovských občanov. Pokiaľ ide o úžeru, nebral sa dosiaľ na vedomie ten fakt, že bola dôsledkom nerozvitosti bankovníctva v Uhorsku a nesmiernej núdze o úver. Každý ekonóm by nám dnes iste dosvedčil, že v tie časy aj úžernícky úrok bol viac hoden ako úplný nedostatok peňazí. No keď sa dobre pozriema do slovenskej literatúry opisujúcej štyridsiate až osemdesiate roky, ukáže sa nám všeličo v inom svetle. Kukučín v Záborovi, ale aj v Dies irae nám ukazuje rukolapne, že veru žid požičiaval veľmi často panské peniaze alebo peniaze bohatých sedliakov, takže bol vlastne iba agentom „našich" ľudí. — Prečo to všetko vravím? Preto, lebo jednak obviňujem minulé generácie, že nenašli iný prístup k tomuto podnikavému elementu, jednak preto, že hospodárska nadradenosť židov dávno prestala a celý antisemitizmus je dnes anachronizmom. Fašizmus, ktorý vykynožil židov a ohrozil aj Slovákov, otvoril oči nesmiernej väčšine Slovákov a ukázal, kto je jeho pravým nepriateľom. Naproti tomu môžem konštatovať, že počnúc Davom až podnes hlási sa židovská inteligencia verne k myšlienke socializmu a som rád, keď môžem povedať, že nám táto pomoc bola ako prv i dnes osožná. Opakujem, antisemitizmus aj v tých nepatrných zvyškoch by bol hanbou nášho národného i socialistického povedomia.

PREDVOJ, č.18/68, 2. mája 1968, str. 3. a 6.

Budeme dlho čakať na nový hraničný štatút?

Idyla na brehu Moravy z roku 1947 ◈ Najsilnejšie opatrenia na hraniciach v rokoch 1953—54 ◈ Terajšia príčina narušení hraníc: kriminálne delikty a túžba po dobrodružstve ◈ Najnovšia úloha PS: obrana republiky v prípade napadnutia ◈ Vydávať povolenia do kompetencie národných výborov

STRÁŽIŤ, ČI NESTRÁŽIŤ NAŠE HRANICE?

Píše sa rok 1947. Horúce leto. Kúsok nad obcou Devín na lúke blízko vinohradov si dva páry mladých turistov rozprestierajú stany. Jedna dvojica — ona a on z Paríža a druhá — ona a on z Bratislavy. A pretože slniečko pripeká, objavujú sa všetci v plavkách na brehu Moravy pri jej ústí do Dunaja. Mladá, šarmantná Parížanka, Jeaninne Dugois, sa odvážne vrhá do Moravy, pláva rýchlymi tempami k viriacej sa dunajskej vode. Bratislavčan, inak autor týchto riadkov, z obavy, aby ju nestrhol vír, sa púšťa za ňou. V mladíckom zápale Jeaninne smeruje na druhý breh. Naháňame sa na druhej strane, Parížanka sa skryje v lesnom poraste, potom obaja kývame našim spoločníkom na druhom brehu.

◈ Muži v zelenom na brehu

Plávame späť po dobrej polhodine. Keď vystupujeme na breh, objavujú sa pri nás dvaja muži v zelenom — finančná stráž.

„Ako to, že ste si dovolili prejsť do Rakúska?" — hovorí jeden z nich.

„A ešte sa tam naháňať" — pridáva polo žartom, polo vážne druhý.

„Každý po tristo korún pokutyl" — znie ich verdikt unisono.

Neplatili sme. Keď som obom v zelenom vysvetlil, že Jeaninne je z Paríža, ako aj to, že ide o omyl, keďže sme nevedeli, že sme boli v Rakúsku, odpustili nám a zaželali príjemný pobyt.

Dnes, po rokoch, sa táto príhoda zdá neuveriteľnou. Neuplynulo totiž od tejto letnej devínskej idyly veľa času a na hraniciach sa začali objavovať prvé ploty, prekážky, zátarasy. A s nimi vedno otázky: sú tie ploty, prekážky, zátarasy, elektrické drôty nutné? Je na mieste taký prísny hraničný režim?

◈ Aktuálne otázky

„Odstrániť toto všetko alebo neodstrániť?"
„Zmeniť režim na hranici alebo nezmeniť?"
„Strážiť, nestrážiť?"
„Ak áno, teda ako?"
„Je vôbec potrebná Pohraničná stráž?"

Otázky, ktoré sa začali vypukio objavovať v poslednom čase a ktoré rozvírili hladinu verejnosti najmä po minuloročných hraničných incidentoch.

◈ Z vlastnej iniciatívy

Nedávno v nedeľu sme uverejnili v Práci obrázok o tom, ako pri Devíne pohraničiari odstraňujú „...staré technické zabezpečenie hraníc" — ktoré nijako nepridávalo na vzhľade tohto historického miesta. Práve tento obrázok ako aj veľa nahromadených nezodpovedaných otázok nás zaviedli na veliteľstvo pohraničnej brigády.

— To z vlastnej iniciatívy? Alebo sto dostali pokyny zhora?

„Je to z iniciatívy veliteľstva brigády. Zatiaľ sme začali pri Devíne, pôjdeme na to aj na iných úsekoch. V zásade platí taký názor, že to nechávame dožiť, no niekde by to trvalo veľmi dlho."

— Pokiaľ sme mali možnosť hovoriť s obyvateľmi hraničných miest, delia sa na dve skupiny: jedna, ktorá sympatizuje so stavom, a druhá, ktorá čaká, kedy už len pôjdu tie drôty dolu a kedy bude voľný prístup napríklad k Morave, atď. Existujú aj nedoriešené majetkoprávne vzťahy, ako napríklad to, že mnohí občania Vysokej, Suchohradu či Devínskej Novej Vsi majú vinohrady alebo záhrady na druhom brehu rieky i opačne. Domnievate sa, že sa bude musieť dlho čakať na splnenie túžby tej druhej časti obyvateľov?

„Všetko záleží na zmene zákona o obrane štátnych hraníc. My povačšine s občanmi týchto oblastí vychádzame dobre. Ľudia ani nežiadajú, aby išli pohraničiari preč, ale sú pre zmenu hraničného systému strážcnia."

◈ História hraničného režimu

— Ako je to vlastne so sprísneným režimom na hraniciach?

„Prvé ženijné opatrenia sa začali objavovať v r. 1949. Zákon o ochrane hraníc vyšiel r. 1951. Presne nestanovuje, aký režim na hraniciach má vládnuť, no ten sa práve odvodzoval a opieral o zákon. To, či na hraniciach zavedú elektrické drôty, zakopú míny alebo iné prekážky, patrilo do právomoci Ministerstva vnútra.

— V ktorých rokoch boli najsilnejšie opatrenia?

„Vrcholili v rokoch 1953—1954. Vtedy boli na niektorých úsekoch aj trojstenné drôtené zátarasy, niektoré úseky boli pod prúdom, niekde dokonca položili míny. Hraničný režim rozoznával tzv. zakázané pásmo a tzv. hraničné pásmo. Prvé bolo užšie, druhé širšie a ťahalo sa do hĺbky niekoľkých kilometrov."

— Kedy sa začal režim na hraniciach zmierňovať?

„Míny sa odstraňovali v r. 1955 až 1956, elektrický prúd v r. 1965. V r. 1964 sa hraničné pásmo zúžilo do priestorov bývalého zakázaného pásma."

— Ako to bolo v týchto rokoch s narušiteľmi, akí to boli ľudia?

„V prvých rokoch sme zaznamenávali často prechod agentov so zbraňami, ktorí mali konkrétne úlohy. Neskôr počet takto vyslelaných agentov klesal, až v posledných rokoch išlo o prekračovanie hraníc v dôsledku kriminálnych deliktov a z túžby po dobrodružstve."

◈ Naposledy v roku 1959

— Kedy ste v rajóne vašej brigády zaznamenali posledného agenta?

„Bolo to v r. 1959. Volal sa Mulidran. Chytili sme ho v Levároch."

— Je bežné, že nám napríklad Rakúšania vydajú osobu, ktorá utiekla kvôli kriminálnemu deliktu?

„Rakúska strana tak robí iba výnimočne. Z NSR ich vracajú. Napríklad nie je to dávno, odovzdali zástupcovia NSR našim orgánom dvoch mladíkov, ktorých sme u nás stíhali pre krádeže a rôzne trestné činy."

— Hranice nám strážiť treba, nemožno z nich urobiť koridor, existujú tu aj nejaké medzinárodné záväzky. Výhrady sú však proti spôsobu a metódam. Ako sa na to dívate vy? Ako sa podľa vás budú tieto metódy uvoľňovať?

„Jedným z vážnych problémov sú práve primitívne technické prostriedky, ktoré skutočne bijú do očú, ktoré pôsobia odpudzujúco. Postupne sa budú odstraňovať a nahradzovať technikou."

r.

◈ Ochrana a zároveň obrana

— Chcem sa dotknúť existencie samotnej Pohraničnej stráže. Sú hlasy, že nie je potrebná. Ja si myslím opak. Veď popri strážení hraníc, teda popri ochrane hraníc, v posledných rokoch majú príslušníci PS za úlohu aj obranu našej republiky. A práve pre obranu štátu sme napríklad počas prvej republiky mali pohraničné pluky, pohraničné opevnenie, niektoré úseky hraníc sme chránili z dôvodov obrany aj inými ženijno-technickými prostriedkami. Čo je váš názor na toto?

Počas prvej republiky tu na ochranu hraníc existovala finančná stráž a na obranu republiky vojenské útvary. Teraz úlohu oboch plní Pohraničná stráž. Sú to vlastne vojenské posádky v pohraničí, ktoré dobre poznajú terén, a ktoré sú teda popri ochrane hraníc pripravené brániť našu republiku v prípade vonkajšieho napadnutia. Za tým účelom v posledných dvoch rokoch sa príslušníci PS v celej tretine svojho výcviku venujú otázkam čisto vojskovým: máme tanky, nacvičujeme prepravu na vrtuľníkoch, máme výsadkárov, delostrelectvo."

Tu sa ma jeden z prítomných veliteľov spýtal: „Išli by ste, súdruh redaktor, pracovať do pohraničia, kdesi na Šumave celkom blízko hraníc, keby ste vedeli, že na hraniciach nestoja príslušníci PS?"

Trochu som porozmýšľal a potom som mu povedal, že by som veru nešiel. Je totiž dosť prípadov, keď bývalí sudetskí Nemci, ktorí teraz žijú v NSR, sa chodia pozerať na svoje bývalé sídliská v našom pohraničí a často z ich úst počuť: „Len mi to tu opatrujte. Ešte sa vrátime. Es kommt der Tag."

◈ Občania žiadajú zmenu

Opäť sa pýtam ja.

— Hovoríte, že v pohraničí počuť hlasy, aby sa systém strážením zmenil, no vašich chlapcov preč poslať nechcú? Hovoríte tiež, že nie ste proti zmene systému. Ako to bude napríklad s tou Moravou, keď sa tam bude môcť chodiť slobodne na ryby a pod.?

„Ľuďom sa prístup na ich polia i na tie ryby bude musieť umožniť. Veď ich tam aj púšťame."

Po absolvovaní tohto rozhovoru je mi tedy jasné, že strážiť hranice treba. Podľa mňa dokonca tak, že by cez ne bez oprávnenia nemal a nesmel prejsť nikto. Najmä preto, že existuje dnes v ČSSR veľa legálnych prechodov a že možnosť vycestovať je prakticky pre každého. Aj pohraničiari na hraniciach i v budúcnosti nájdu svoje dôležité poslanie. To nám v rozhovore potvrdil aj minister národnej obrany generálporučík Martin Dzúr. Zostáva teda rozriešiť iba spôsob. Čo najskôr dosiahnuť novelizáciu zákona o ochrane štátnych hraníc, čo najskôr v základe vylúčiť z neho doteraz platné a veľa raz tvrdé ustanovenia — najmä hraničný štatút. Práve o ňom nech hovoria niečo zasa tí, ktorí nenosia pohraničiarsku rovnošatu, ale ktorí na hranice chodiť musia. Slovo má Jozef Chynoranský, včelmajster lesného závodu v Stupave.

◈ Dvadsaťštyri hodín dopredu

„Pred dvoma rokmi vydali nový hraničný štatút, ktorý pôvodné Hraničné pásmo zrušil a Zakázané pásmo premenoval na hraničné pásmo, čo je prakticky pásmo za plotom. Štatút vyzýva občanov, aby sa toto hraničné pásmo využívalo ekonomicky v čo najvyššej miere. Štatút však vstup pre občanov neuľahčil. Vstup sa vybavuje na okresnom oddelení Ministerstva vnútra, 24 hodín dopredu treba každý vstup ohlásiť u PS."

O jednej z posledných nepríjemností Jozef Chynoranský hovorí: „Bolo to 28. marca t. r. Išiel som pred povodňou zachraňovať včelstvá, čo sa dalo urobiť iba po skončení letu včiel — pred večerom. Nahlásil som to dopredu. Išli sme traja včelári a manželka jedného včelára. S traktorom a s autom. Pri bráne sme boli o 17.30 hod., no nevpustili nás, lebo v teréne bolo cvičenie so streľbou. K včelám sme mohli ísť cez bránu až o 18.15 hod. Manželka včelára nemala povolenie pre vstup, no dôstojník, ktorý mal službu, s jej prechodom telefonicky súhlasil. Len čo sme prešli bránu, prišla kontrola z nadriadeného orgánu, ktorá podľa občianskeho preukazu zistila, že spomínaná žena nemá povolenie. Nasledovala výtka veliteľovi, poplach, stíhanie až po vodu. Dozvuky: odobratie občianskych preukazov, vyškrtnutie povolenia vstupu do hraničného pásma. Na druhý deň však sme si mali ísť po preukazy, potom nám ich poslali sami. O 5 dní ma navštívil pri práci ten istý veliteľ útvaru. Vec sme slušne prediskutovali. Zhodli sme sa na tom, že na vine je už prakticky prežitý, ale dosiaľ platný štatút."

◈ Bez časového obmedzenia

Teda štatút. Jozef Chynoranský navrhuje, aby bol čím skôr vypracovaný nový, ktorý by značne zväčšil práva užívateľov hraničného pásma. Povolenie pre vstup by mal vydávať národný výbor alebo stanica ZNB. Pri vstupe by nemali platiť časové obmedzenia. Pohraničné hliadky by mali byť skutočne na čiare, t. j. na hranici, a nie pri drôtoch, ktoré sú v danom prípade skoro 3 km od hraníc. Je na uváženie, či by nebolo osožnejšie drôty vôbec zrušiť.

* * *

Včera, vo štvrtok, som bol pozrieť po ceste z Karlovej Vsi západným smerom. Smerujem autom k Devínu, na miesto, kde sme plávali kedysi s Parížankou na druhý breh. Plot tu ešte je. Drôtené zátarasy skutočne zmizli. Je to kultúrnejšie, no nie je to ešte ono. Nemohol som teda okúsiť, či voda v Morave je už súca na kúpanie, lebo štatút ešte stále platí. I napriek tomu, že súčasný proces v našej spoločnosti ho už silno prekonal. Budeme na jeho novelizáciu dlho čakať?

Ľubomír Lenoch
Foto: autor

ROLNÍCKE NOVINY, 1. mája 1968, str. 3. 10/131/XI

Stará garnitúra nespí

Na konferenciách strany, ktoré sa práve skončili, žiadali mnohí delegáti zvolanie mimoriadneho sjazdu a v niektorých krajoch bol názor opačný. V Stredoslovenskom kraji vznikol na konferencii, ktorá bola súčasne s mestskou konferenciou v Prahe názor, že Pražania, ktorí žiadajú mimoriadny sjazd ešte tohto roku, vyslovujú tak nedôveru súdruhovi Dubčekovi.

Ten však, ako vieme, sa vyslovil pre urýchlené zvolanie sjazdu, ktorý by sa konal v prvých mesiacoch budúceho roku. Medzi Prahou a Stredoslovenským krajom sa už snáď veci vysvetlili ešte počas konferencie a objasnili sa tak, že nejde o útok na súdruha Dubčeka, ale práve naopak. Požiadavka na sjazd, ktorý by sa konal ešte tohto roku, vzišiel z danej situácie, keď niektorí súdruhovia na ÚV KSČ, ktorí už stratili dôveru členstva, nikoho nezastupujú a sú nositeľmi prekonaných odsúdeniahodných metód práce, túto napätú situáciu v strane podmienili. V Prahe, v hlavnom meste republiky, je prítomnosť diskreditovaných súdruhov v najvyššom orgáne strany viac než citeľná a hmatateľná a preto je aj taký veľký odpor proti nim. Tu je centrum republiky, ale aj centrum dopadu všetkých nariadení a opatrení, ktoré sa v minulosti robili, tu sú ústredné orgány a vedenie spoločenských organizácií, na ktoré nedobré rozhodnutia padali — a preto ten odpor. Je podivuhodné, že nikoho z profanovaných, nech už sa volajú Pastýřík, Hendrych alebo inak, nenapadlo požiadať Ústredný výbor o uvoľnenie z členstva vo vedení strany. Neurobili to a neurobia tak zrejme nikdy dobrovoľne. Bolo by omylom sa domnievať, že ľudia tejto nehlbšej minulosti stoja so založenými rukami. Toto tvrdenie dokumentujú nedávne voľby do vedenia NZ, pri ktorých najprogresívnejší ľudia, vrátane súdruha Smrkovského, dostali najmenej hlasov a podobne skončili prakticky všetci, ktorí sa v poslednom čase angažovali vo verejnom živote za obrodu strany a celej našej spoločnosti. S matematickou presnosťou — aj pri tajných voľbách — sa dá usudzovať, že nesúhlas vyslovili tí, ktorí museli v rôznych spoločenských funkciách abdikovať, ale ktorí súčasne v parlamente zubami-nechtami bránia svoje poslanecké kreslo. Sú aj iné momenty týchto dní. Pri poslednom plenárnom zasadaní NZ chýbala viac ako tretina poslancov, z ktorých mnohí neuznali za vhodné ani sa len ospravedlniť. Nikto z nich si však už verejne netrúfne vysloviť svoje názory a mnohí z nich, vrátane Antonína Novotného, sa vydávajú dokonca za nositeľov pokroku.

Pri rôznych príležitostiach môžete tieto „osobnosti včerajška" vidieť v skupinkách, je to taký jednotný sväz demisiovaných, ktorí sa pokiaľ môžu držia a robia ťažkosti.

Preto ten tlak na rýchle zvolanie sjazdu strany. Som toho názoru, že keby odišli tí, ktorí odísť majú a musia, boli by dávno mnohé veci, o ktorých sa v poslednom čase hovorí, vyriešené. Rehabilitáciami sú zaplnené noviny, hovorí sa o nich na schôdzach a zhromaždeniach niekoľko mesiacov, ale zákon o rehabilitáciách nebol zatiaľ predložený k prejednaniu. Je tu medzi nami skupina, ktorá sa previnila v päťdesiatych a neskorších rokoch proti ľudskosti a napriek tomu sa verejnosť doteraz nemohla dozvedieť, kto z týchto dôvodov odišiel z vnútra, zo spravodlivosti, z prokuratúry a ďalších inštitúcií. Tu aj tam prebleskne správa, že ten, či onen bol zásluhou novín, rozhlasu či televízie objavený a že následkom tlaku odišiel potom zo svojho miesta. Keby ľudia minulosti, ktorí zdiskreditovali všetky krásne myšlienky, zo strany odišli, boli by sme dnes už oveľa ďalej. Ale oni sú spojení vzájomnými činmi, nerozborným putom, chránia sa a podporujú. Nejde im o stranu, ale o výsadné postavenie alebo aj o privilégiá. Uvediem jeden príklad: nedávno mala byť v Prahe tlačová konferencia k prípadu bývalého ministra vnútra Baráka. Na tejto konferencii chcel vystúpiť námestník ministra vnútra Kotál, ktorý Baráka v roku 1962 zatýkal, ten Kotál, pod právomoc ktorého patrili aj väznice Leopoldov, Mírov, Ruzyň a ďalšie, a ktorý sám osobne sa v päťdesiatych rokoch choval veľmi, veľmi nepekne.

Bývalý prokurátor Bartuška, ktorého tohto roku vyhodili, poberá ministerskú penziu za všetko zlé, čo spôsobil. Ešte bývalý minister spravodlivosti päťdesiatych rokov dr. V. Škoda je dobre zabezpečený.

Ale teraz vôbec nejde o tieto jednotlivosti, ale o to, aby tí, ktorí už dávno mali odísť, konečne zmizli z politického a verejného života.

K. HÁJEK

ROĽNÍCKE NOVINY, 1. mája 1968, str. 3. II/131/XI

Vranov otvára dvere satisfakcii

Prepáčte, ukrivdení

Samozrejme, že v žiadnom okrese na východnom Slovensku sa v rokoch 1952-53 nebral príliš vážny ohľad pri zakladaní JRD na „dobrovoľnosť". No bývalý Vranovský okres bol v tomto smere azda najpovestnejší. Hrubé násilie — masové zatváranie ľudí, vyhrážanie, vyvlastňovanie majetkov, vyvážanie — to boli najbežnejšie „presvedčovacie" metódy k vstupu roľníkov do JRD. Veľa podobných neprávostí bolo na roľníkoch napáchaných aj v ďalších rokoch, do roku 1960 — kedy tento okres novou územnou organizáciou zanikol.

Pred niekoľkými mesiacmi však bola vo vláde schválená požiadavka na znovuvytvorenie Vranovského okresu. A hoci novovytvorený okres začne svoju oficiálnu pôsobnosť až od volieb do NV, OV KSS ju už začal od ustanovujúcej okresnej konferencie KSS. Veľmi sympatickým rysom je, že novovytvorená okresná organizácia strany sa iniciatívne stavia do čela demokratizačného procesu a v ňom, s prvoradým dôrazom na poľnohospodárstvo. Je to zatiaľ prvý okres vo Východoslovenskom kraji, ktorý sa „hlási" s hotovým programom politickej i hospodárskej rehabilitácie na úseku p o ľ n o h o s p o d á r s t v a. O spôsobe jeho realizácie sme besedovali s vedúcim tajomníkom OV KSS Jánom B r o n ď o š o m, tajomníkom OV KSS pre poľnohospodárstvo a výživu Alojzom P a s t i r i k o m a riaditeľom VPS Ing. Jozefom H u d á k o m.

R e d a k t o r: Vo vedomí roľníkov Vranovského okresu sú iste zvlášť nedobre zapísané predovšetkým roky 1952—53. Boli to tzv. roky „holomkovské" (Holomek — vtedajší tajomník OV KSS), v ktorých sa na roľníkoch napáchalo najviac krívd. Neprejavuje sa to azda teraz, v tomto obrodnom procese, v nejakých nepriaznivých dôsledkoch?

B r o n ď o š: Možno jednoznačne povedať, že občania nášho okresu prijímajú obrodný proces veľmi priaznivo, ale nepriaznivé dôsledky na minulé roky sa zatiaľ nevyskytli. Občania sú skutočne disciplinovaní a trpezliví. Až na zopár ojedinelých prípadov, nemajú naši ľudia žiadne prehnané požiadavky. Budeme sa preto snažiť, aby sa im za toto uvedomelé správanie dostalo náležité zadosťučinenie.

R e d a k t o r: Šlo v tých „ojedinelých prípadoch" o niečo vážne?

(Všetci traja účastníci besedy sa usmievajú).

B r o n ď o š: V jednej obci sa objavili na platoch nápisy „Nevoľte komunistov". Na druhý deň boli tieto nápisy zatreté a objavili sa nové, „Nevoľte gardistov"...

Ing. H u d á k: V dvoch obciach došlo zo strany jednotlivo hospodáriacich roľníkov k porušeniu HTÚP. Skôr než sme sa to dozvedeli; družstevníci si to už stačili aj sami vyriešiť. Obišlo sa to, pravda, bez akejkoľvek obojstrannej nervozity, či väčšieho „vzrušenia". Teda pokojne, s rozvahou.

R e d a k t o r: Ako chcete riešiť problémy hospodárskej rehabilitácie?

P a s t i r i k: Nakoľko vo Vranovskom okrese nie je ešte zriadený ONV, požiadali sme rady ONV v Michalovciach, Humennom, a Prešove, aby pre obce, ktoré nám tieto okresy odstupujú, boli vytvorené zvláštne komisie. Na základe archívnych spisov zistia prehľad o situácii — koľko v ktorej obci bolo riešených prípadov podľa vládneho nariadenia 50/55, či sa v daných prípadoch postupovalo správne alebo nie. V prípadoch, kde došlo k porušeniu smerníc, urobia sa opatrenia pre nápravu chýb.

Ing. H u d á k: V prípadoch, kde došlo ku zjavnej krivde počas kolektivizácie alebo upevňovania nových JRD, chceme postupovať zvlášť citlivo, taktne a starostlivo, v záujme úprimnej nápravy krívd. Dôsledne chceme preskúmať všetky prípady úradných výkupov a stanoviť postupný spôsob ich úhrady. Samozrejme, za predpokladu, ak ešte doposiaľ neboli uhradené.

B r o n ď o š: Áno, pôjde nám azaj o spravodlivé riešenie prípadov a tým aj o upevnenie dôvery ľudí v správnosť politiky strany.

R e d a k t o r: Hmotné hľadisko, či satisfakcia, je samozrejme, závažné. Osobne sa však nazdávam, že nad nejakou hmotnou škodou sa vie človek akosi preniesť, než nad morálnou... A v družstvách je napríklad tiež veľa ľudí, ktorým bolo ukrivdené.

P a s t i r i k: Samozrejme, je to tak. To si treba uvedomiť. Ak družstevník utrpel v čase kolektivizácie nejakú krivdu, bude mu treba okolnosti riadne vysvetliť a ospravedlniť sa menom tých, ktorí mu krivdu spôsobili. Takéto prípady chceme zistiť a riešiť vo forme individuálnych pohovorov, potážne aj skupinových, so všetkými družstevníkmi, vo všetkých JRD v okrese.

R e d a k t o r: To je naozaj sympatické predsavzatie. Kedy ho chcete realizovať?

P a s t i r i k: V mesiacoch máj — jún.

Ing. H u d á k: Ja by som ešte chcel doplniť, že zámerom týchto pohovorov bude politické zjednotenie členov a hospodárske upevnenie družstiev. Pohovory teda budú zamerané aj na sociologické hľadiská, ľudské vzťahy, osobné a rodinné problémy družstevníkov, na pracovné zadelenie, na zistenie mienky o správe JRD, jednotlivých funkcionároch a odborných pracovníkoch družstva.

B r o n ď o š: V priebehu demokratizačného procesu chceme dosiahnuť, aby sa na JRD upevnila autorita správy družstva, ale súčasne aj pracovná disciplína i vnútrodružstevná demokracia. Je to potrebné obzvlášť v tomto období, keď ide o zjednocovanie našej spoločnosti, keď čerpáme sily pre plnenie zodpovedných úloh, vyplývajúcich z akčného programu strany. Súčasne však chceme vzbudiť zvýšený záujem o ochranu skupinového vlastníctva JRD a zabrániť akýmkoľvek tendenciám vystupovania z družstiev.

Ing. H u d á k: Otvorenú formu diskusie, resp. aj individuálne pohovory s družstevníkmi chceme tiež využiť aj k zisteniu názorov — aká forma celoštátnej záujmovej poľnohospodárskej organizácie by poľnohospodárom najlepšie vyhovovala.

R e d a k t o r: Keď sme už pritom, máte o tom nejakú predstavu ako by mala vyzerať?

P a s t i r i k: Podľa môjho názoru, mala by to byť hospodársko-spoločenská organizácia vybudovaná na pevných ekonomických základoch, s využitím princípov svojpomoci. Aby vyrábala, aj spracovávala, aby mala aj vlastný peňažný ústav.

Ing. H u d á k: Ja sa k tomuto názoru tiež prikláňam.

Besedovali: Fr. MIHALČIN

ROĽNÍCKE NOVINY, 3. mája 1968, str. 1.

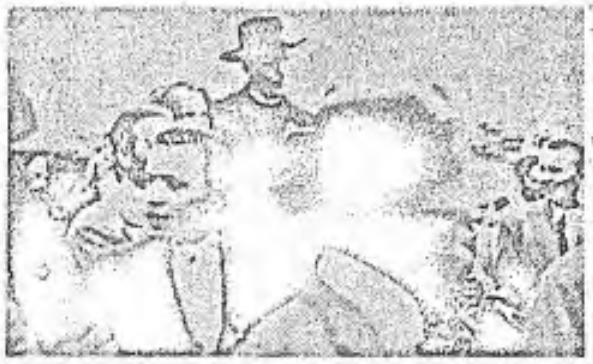
12/131/XI

Slovensko nezabúda...

V auguste bude tridsiatepiate výročie pribinovských osláv v Nitre. Podľa oficiálnych prameňov sa v dňoch 12. až 15. augusta roku 1933 zišlo v Nitre 130—150 tisíc Slovákov, aby si pripomenuli 1100 výročie založenia prvého Kr. ťaského chrámu v Nitre. No podľa očitých svedkov sa osláv zúčastnilo až tristotisíc Slovákov. K problému pribinovských osláv v Nitre a ich významu v dejinách Slovenska sa včera vrátil krúžok historikov v Nitre a vypočul si na túto tému prednášku pracovníčky Historického ústavu SAV Aleny Bartlovej, CSc.

Ako vyplýva z faktov, pôvodne to mala byť iba cirkevnospomienková slávnosť. Potom sa však do osláv silne zainteresovala aj vláda Čs. republiky. Snažila sa demonštrovať pred celým svetom existenciu slovanského osídlenia už v tomto historickom období a podoprieť tým právo na udržanie tohto územia. Zároveň sa tým mala demonštrovať existencia jednotného čs. národa už pred vyše tisíc rokmi, čo malo posilniť oficiálnej buržoáznej ideológii.

Do osláv sa zaangažovalo aj vedenie HSĽS a vystúpilo so svojím autonomistickým programom, v ktorom okrem iného žiadalo pre Slovensko, slovenských profesorov, generálov, slovenské úrady atď. Historické pramene potvrdzujú, že desaťtisícové davy Slovákov, ktoré vypískali vládnych rečníkov, musel utišovať Andrej Hlinka. Pri tejto príležitosti Andrej Hlinka okrem iného žiadal: dajte nám chlieb, dajte nám exis-

Andrej Hlinka na ramenách vysokoškolákov.

Foto: archív

tenciu, dajte práva, ktoré patria Slovensku.

Nenárokujeme si hodnotiť tieto oslavy. No môžeme hrdo prehlásiť: my komunisti sme dosiahli viac či už v oblasti sociálnej, alebo národnopolitickej, ako sa usilovala dosiahnuť a dosiahla HSĽS. A na to môžeme byť hrdí nielen my, komunisti, ale celý slovenský národ.

(skl)

ROĽNÍCKE NOVINY, 3. mája 1968, str. 3.

Čo najviac zaujíma poľnohospodárov v súčasnej dobe?

Z BESEDY V NITRE

/ Výňatky /

Odpovedá minister J. Borůvka

Čo s jednotlivo hospodáriacimi roľníkmi?

Dnes JHR považovať za roľníkov, hospodáriacich niekedy v roku 1937 a tak sa na nich pozerať je nesprávne. Ich postavenie vo vyspelej socialistickej spoločnosti je iné. U nás JHR potrebujeme a nemôžeme ich považovať za odporcov socializmu, lebo aj oni tvoria hodnoty — potraviny. Ťažko žijú a pracujú v horách, kde veľkovýroba nemôže alebo nemá záujem vyrábať. Nesmieme v nich vidieť nič zlého. Obrazne možno povedať, že u JHR to vyzerá tak, ako keby veľká továreň ľuďom v domácnosti zadávala robotu. Nikto sa nebojí, že títo ľudia by továreň rozkradli. Preto JRD i ŠM vo svojich obvodoch by JHR mali považovať za spolubratov, pomáhať im osivami, strojmi aj krmivami keď chcú vyrábať a potom od nich vajcia i iné produkty vykúpiť. Nech im pomôžu aj pri oprave domku. JHR sú pilní ako mravci. U nás sa hovorí, že z omrvinlek je bochník chleba. Nemôžu byť preto zanedbateľní. Spoločnosť si ich váži, no musí im aj pomáhať.

Pokiaľ ide o krivdy, spáchané bývalým JHR, dnes členom družstiev, budeme postupovať tak, že všetkým tým, od ktorých sa žiadali vyššie dodávky ako mohli splniť, vrátime im späť ich česť. Tam, kde im zobrali majetok, treba im zaplatiť aspoň za živý inventár. Záleží to však od ekonomickej stability družstva. Tak isto je to aj s dôchodkami. Treba im to dať odhlasovať a ja verím, že oni si to odhlasujú, lebo je ich väčšina. Tým ľuďom, ktorých pri kolektivizácii vysťahovali, treba vrátiť obytné stavania ale majetok nie. Revolúcia v tomto sebakritiku nerobí. Musíme im však vytvoriť také podmienky, aby boli spokojní.

Budú voľné ceny aj v poľnohospodárstve?

Zásada voľného trhu sa uvedie do pohybu už v nasledujúcich mesiacoch. Poľnohospodári sú v cenách diskriminovaní. Formy príplatkov k poľnohospodárskym produktom v živočíšnej výrobe i u obilia, budeme musieť premyslieť a až celkom stiahnuť. Takými ekonomickými pákami, že na jednom konci odrežeme a na druhom pridáme, musíme skončiť.

Je ľahostajné, akou rečou hovorí pravda

Rozhovor s dr. Ivanom Sviťákom

Jo vysoký, štíhly, akoby trošku ohnutý pod tarchou problémov a otázok, ktoré ho vnútorne spaľujú. Myslím, že nedokáže byť k ničomu ľahostajný... Rozprávať sa s ním nie je práve ľahké, je ohľaduplný, ale striktne vecný a faktický. Odpovedá na otázky rýchlo, ako keby ich mal dávno premyslené a odpovede len čítal... Myslím, že je to typ moderného človeka tohto obdobia — štýlom svojho myslenia, nekompromisným stanoviskom k zásadným otázkam, otvorenosťou aj za cenu sebaobrazenia. Nehovorí to, čo chcete od neho počuť, hovorí to, čo si myslí a o čom je presvedčený...

Stretli sme sa raz v podvečer vo filmovom klube. Bol unavený, pretože v ten deň mal jednu schôdzku za druhou, stretnutia s cudzincami, atď. Akonáhle sa ale posadil oproti mne, akoby bola z neho spadla všetka únava... Požiadal som ho, aby najskôr povedal niečo o sebe, o diskriminácii, ktorej sa mu v minulých rokoch dostalo. Skrátka, ako to vlastne bolo?

— Kľúč k tomu nie je v roku 1964, ale omnoho skôr. Už v roku 1956 som uverejnil prvé články v Literárnych novinách na tému „Filozofia kultu". Uverejnili z nich dva, ostatné boli zastavené. V roku 1958 ma pre tieto články kritizovali, na jeden rok som musel opustiť Filozofický kabinet Akadémie vied, kde som pracoval; musel som odísť na dedinu... Veci, ktoré som odovzdal do tlače, zhabali a znemožnili mi akékoľvek publikovanie. V roku 1963, keď vznikla druhá vlna kritiky, som sa pokúsil niektoré svoje staršie články uverejniť v Kultúrnom živote. Redakcia chcela uverejniť článok z roku 1956, ale ihneď ho zadržali a nepustili do tlače, teda už po druhý raz. (Išlo o materiál pod titulom „Filozofia kultu"). Tento článok bol neskôr tiež jedným z hlavných dôvodov, pre ktoré som musel opustiť Akadémiu a na jar 1964 ma aj preň vylúčili zo strany. Pokúsil som sa teda publikovať tento článok v knihe Ľudský zmysel kultúry, ktorá bola pripravená pre tlač v roku 1966 a mala sa dostať na vianočný trh. Lenže aj knihu zhabali a článok, o ktorom hovorím, po tretíkrát zmizol zo sveta... Dúfam, že teraz vyjde v nakladateľstve Čs. spisovateľ. Mohla by vyjsť hneď, sadzba je hotová, ale vyjde asi až v treťom alebo vo štvrtom kvartáli... Nepretržité problémy a ťahanice som mal napríklad aj s publikáciou monografií o Montaignovi, ktorá vyšla v roku 1966 v Orbise. Spomenutá kniha, ktorú vydáva Čs. spisovateľ, je vlastne súborom mojich zakázaných článkov, najstarší z nich som napísal pred dvanástimi rokmi.

O A ako to bolo ďalej?

— Odpoviem vám len v skratke, nerád už o tom hovorím... Keď ma prepustili z Akadémie, bol som rok nezamestnaný. Prihlásil som sa na pätnásť konkurzov, ale ani v jednom som neuspel. Nesmeli ma nikde prijať.

Dr. IVAN SVITÁK

Snímka: T. Kuščynskij

O A z čoho ste žili?

— Predal som svoje auto a žil som z úspor...

O Mohli by ste vo svojom príbehu ešte pokračovať?

— V lete roku 1965 som sa rozhodol, že svoju situáciu opíšem a pošlem Sartrovi. Ten list som skutočne napísal a poslal. Sartre ho nikdy nedostal, ale publikovali ho v skreslenej podobe v jednom rakúskom časopise. Ako sa to mohlo stať, či to mala byť provokácia, alebo čo, to dodnes neviem. Trikrát ma preto vyšetrovali na generálnej prokuratúre. Teraz už tretí rok pracujem vo Filmovom ústave a podľa rozhodnutia Prezídia Akadémie vied sa mám opäť vrátiť do Filozofického ústavu. Chcem opäť pracovať v oblasti filozofie aj v Akadémii.

O V akej etape demokratizačného procesu sa podľa vašej mienky teraz nachádzame?

— Alebo sme na konci, alebo sme na začiatku. Obrodný proces musí pokračovať ďalej, pretože podstatou demokracie nie je to, že je to niečo prechodné, ale že je to trvalá forma politického života. Najdôležitejšou otázkou obrodného procesu, najdôležitejším ukazovateľom sú podniky, továrne a ich prijatie celej situácie. Teda prijatie novej orientácie zo strany základnej triedy našej spoločnosti — zo strany robotníkov. Vedúca úloha robotníckej triedy u nás je nezameniteľná skutočnosť, ktorá bude mať bezprostredný vplyv na osobné zloženie vlády: Myslím, že robotníci prijímajú novú líniu KSČ kladne.

Pred týždňom som navštívil veľký aktív ostravských baníkov, desať hodín som počúval ich rozhovory, prítomných bolo asi tisíc ľudí. Počul som teda ich názory a myslím, že pražskí intelek-

tuáli a ostatní majú podobné názory. A že sa teda nesmú za žiadnu cenu dať rozoštvať a že jednota mysliacich hlavou a pracujúcich rukami bude politickým východiskom.

Slabina obrodného procesu je v tom, že zatiaľ čo študenti a príslušníci inteligencie formulovali svoje požiadavky, v závodoch sa niečo také tvorí až teraz. Myslím, že to je súčasť druhej časti demokratizácie, na ktorej záleží omnoho viac ako na skandovaných potleskoch a vystúpeniach spisovateľov v Sjazdovom paláci. Som presvedčený, že inteligencia a robotníci budú základnými garantami, že sa socialistická demokracia stane z hesla politickou realitou našej spoločnosti. Ľudská sloboda v socializme, to je to, čo spojuje intelektuálov a robotníkov; to je tiež program Marxa, toho Kopernika spoločenských vied...

O Aký je váš názor na federalizáciu štátu?

— Myslím si, že federalizácia je dnes u nás pre väčšinu ľudí samozrejmosťou. Ak chcú Slováci federalizáciu, je na mieste, aby ústavu zmenili v tom zmysle. Myslím si však, že pre nás je dnes aspoň taká dôležitá dôsledná demokratizácia. Pretože tu nejde len o rovnoprávnosť názorov, ale predovšetkým o rovnoprávnosť ľudí. Ide o to, aby každý Slovák a každý Čech mali rovnaké práva už ako ľudia, ako členovia socialistickej spoločnosti a nie len ako príslušníci toho i onoho národa.

Je ľahostajné, akou rečou hovorí pravda.

Veľká historická zásluha Slovákov je v tom, že pravda hovorila v mnohých minulých situáciách skôr po slovensky ako po česky.

O Ako sa má podľa vás zachovať k tejto situácii mladý človek, ktorý nikdy nemal nič spoločného s deformáciami minulosti?

— Jedno z najstrašnejších hesiel, ktoré som videl na mládežníckej manifestácii na sklonku tohtoročného marca, bolo: „My sme mládež nová, mládež Císařova".

Nejde mi samozrejme o osobu dr. Čestmíra Císařa, ale o princíp. Pretože toto heslo je presnou reprodukciou metód a myšlienok kultu. Teda presnou reprodukciou toho, čoho sa chceme zbaviť. Nejde o to, aby mládež proklamovala, že je nová, ale aby skutočne bola nová. Aby bola svojská. Byť sám sebou, spoliehať sa na svoje sily, chápať svet a angažovať sa — to je omnoho ťažší a náročnejší program, ako byť pre tú či onú autoritu a schovávať sa za vymeniteľný transparent. Byť mladým nie je ani zásluha, ani program...

Keby som mal vyjadriť svoj odkaz mladým Slovákom v najstručnejšom telegrame, znel by asi takto:

Verte Myšlienkam	Neverte
Rozumu	Ilúziám
Konkrétnemu človekovi	Anonymite más
Láske	Moci
Socialistickej demokracii	Totálnej diktatúre
Inteligencii	Istote
Slobode	Nutnosti
V seba	Autorite

Bolo už veľa hodín. Mal som pocit, že čas nášho rozhovoru vypršal. Podali sme si ruky a ponáhľali sme každý svojou cestou. Iste plní predsavzatí, ako to urobiť, aby to, čo sa dnes robí, nebolo len demokratizačným procesom, ale aby sa tento proces skončil v skutočnej socialistickej demokracii!

Prial by som si, aby svojím dielom k tomu povzbudil aj tento rozhovor, ktorý zaznamenal.

ALEŠ FUCHS

SMENA, 30. apríla 1968, str. 6.

SMENA, 3. mája 1968, str. 1. a 4. a 5. 15/131/XI

Ako ďalej s federáciou?

Interview Smeny na nedeľu s doc. dr. Milanom Hüblom, kandidátom historických vied, rektorom Vysokej školy politickej v Prahe

Demokratizácia, federácia, rehabilitácia. Tri slová, ktoré sa už niekoľko mesiacov stali súčasťou nášho každodenného života.

Do redakcií, rozhlasu, televízie, na ÚV KSS aj ÚV KSČ prichádzajú v posledných dňoch desiatky listov, rezolúcií a pripomienok týkajúcich sa príprav federatívneho štátoprávneho usporiadania vzťahov Čechov a Slovákov. Hromadia sa otázky. Aký bude federatívny model československý? Bolo počuť hlasy, že v Čechách sú občania proti federácii.

A tak sme sa vybrali na interview za súdruhom, ktorého meno sa s federáciou spomínalo dávno predtým než sa federácia chápala ako p r o g r e s í v n a myšlienka, a ktorý za viaceré, dnes už uznávané názory patril medzi tých, čo pre ne musel pred niekoľkými rokmi opustiť vysokoškolskú katedru.

Súdruh rektor, už roky predtým, než sa na januárovom pléne dostali do popredia otázky o riešení vzťahu oboch našich národov, Čechov a Slovákov, patrili ste k tým pokrokovým historikom, ktorí sa otázkou federácie Slovenska, Čiech a aj Moravy veľmi vážne zaoberali. Prečo otázka federácie vystúpila do popredia po januárovom pléne?

Ona sa vlastne objavila znovu. Prvý raz vystúpila, ako forma riešenia vzájomného vzťahu medzi Čechmi a Slovákmi za II. svetovej vojny v emigrácii, v rokovaniach a sporoch medzi Benešom a Hodžom. Na konci vojny sa objavila vtedy, keď delegácia Slovenskej národnej rady rokovala o prípravách Košického vládneho porgramu v Moskve a znova sa objavovala po 60. roku napríklad v návrhu prof. Gosiorovského. Teraz sa objavila v oveľa širšej podobe, oveľa zdôvodnenejšia a pod dojmom negatívneho vývinu spôsobeného riešením vzájomných štátoprávnych vzťahov zo 60. roku. Vo vtedajšej „Ústave" vynorila sa s takou naliehavosťou, že sa jednoducho stala prvoradou otázkou nášho demokratizačného procesu ako takého. Čiže z tohto hľadiska je situácia nová a myslím, že o tomto sa treba vzájomne informovať.

Treba informovať českú verejnosť o situácii slovenskej, a zase obrátene aj slovenskú o vývine v názoroch českej verejnosti. Sám by som mohol povedať z vlastnej skúsenosti z dosť obsažnej korešpondencie svojich čitateľov a poslucháčov, že v názoroch českej verejnosti na federáciu nastala viditeľná zmena v priebehu posledných troch mesiacoch.

Keď porovnávam korešpondenciu z konca januára, alebo ešte aj februára, s tými listami, aké mi prichádzajú teraz, môžem povedať, že sa prejavuje čoraz väčšie pochopenie pre federatívne usporiadanie vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi aj v českej verejnosti. V tom je určitá zmena v atmosfére a nálade.

Myslím, že sa nemýlim, ak poviem, že mnohým našim občanom, a nielen im, ale aj funkcionárom, nie je pojem federácie, najmä v národnostnej otázke v ČSSR celkom jasný. Aby sme si potvrdili toto konštatovanie, stačí si prečítať niektoré články, alebo zamyslieť sa nad diskusiami na túto tému napríklad v televízii. Čo si vy pod týmto pojmom predstavujete?

— Federatívne usporiadanie je také usporiadanie, kde v rámci spoločného celku, v tomto prípade spoločného štátu, existujú (v našom prípade vzhľadom k tomu, že ide o dva národy) dva celky s vlastnými národnými politickými orgánmi, to znamená s vlastným Národným zhromaždením, či Národnou radou, a vlastnou vládou aj podriadenými zložkami, ktoré v dohodnutej oblasti majú suverénnu a konečnú právomoc, s tým, že časť tejto svojej právomoci prenášajú na spoločné federálne celoštátne orgány. (Národné zhromaždenia a vlády). To je rozdiel oproti politickej autonómii, kde popri celoštátnych orgánoch existujú len orgány pre časť štátneho riadenia, ktorému sa poskytuje politická autonómia. To by bolo tzv. asymetrické riešenie z roku 1945, aj keď neskoršie sformalizované.

Myslíte si aj vy, že jedným z najväčších problémov pri uskutočňovaní federatívneho modelu bude práve riešenie ekonomických problémov?

— Ja by som v tomto trochu rozlišoval. Rozhodne v oblasti politickej a štátoprávnej sú veci už dosť jasné a myslím, že tam nemôžu vzniknúť nijaké podstatné problémy, okrem problémov vecných, akú formu nájsť, čo by najlepšie zodpovedala skutočnosti, že nejde o mnohonárodnostný štát, ale o štát dvoch rovnoprávnych národov a niekoľko menej početných národností.

Čo sa týka ekonomiky. Nie som ekonóm, ale domnievam sa, že napríklad názory, aké zastáva s. Dubček v tejto otázke, sú modernejšie a lepšie vyhovujú celkovému trendu európskeho vývinu smerujúcemu k ekonomickej integrácii. Som si vedomý, že každá integrácia svojím spôsobom musí prihliadať aj na národné záujmy. To znamená, že v tomto prípade treba viac než doteraz dbať, aby sa tlnálna výroba uskutočňovala na Slovensku, v slovenských podnikoch. Zároveň sa domnievam, že by bolo romantickým krokom s dosť ťažkými ekonomickými dôsledkami pre Slovensko ako aj české kraje, keby malo dôjsť k nejakej desintegrácii a rozdeleniu spoločného trhu a spoločnej ekonomiky. Ináč sa obávam, že by sme na to neskoršie ekonomicky aj my, Česi, a niemenej aj Slováci, ťažko doplatili.

O V posledných týždňoch, čo potvrdil aj prieskum Ústavu pre výskum verejnej mienky v Prahe, ozývajú sa v Čechách na federáciu rôzne názory. Niektorí občania sú za, niektorí nevedia, o čo ide, a nájdu sa aj hlasy, že český národ nepotrebuje federáciu, že je to skôr záležitosť Slovákov, a nie Čechov. Aký dojem zanechávajú vo vás takéto názory?

— Som demokrat a preto musím rešpektovať právo aj na názor, ktorý považujem za nesprávny a škodlivý nielen z hľadiska záujmov slovenského národa, ale aj ďalšej existencie spoločného štátu. Keď sa vyslovujem za federáciu a za nápravu chýb, k akým došlo v tejto otázke v minulých rokoch, nevystupujem ako neplatený fiškál Slovákov, ale preto, že sa domnievam, že je to v záujme uchovania spoločného štátu a v záujme našich ďalších spoločných rovnoprávnych vzťahov. Považujem za nutné, keď sa takéto hlasy ozvú, čeliť im a vysvetľovať, prečo sú nesprávne a škodlivé a prečo sú v neprospech aj samotného českého národa.

O Dovoľte mi, súdruh rektor, trochu odbočiť. Je o vás známe že aj keď ste Čech, hovoríte dobre po slovensky. Mohli by ste prezradiť, kde ste sa tak dobre naučili po slovensky, kde to má svoje korene?

— Korene to má v pôrodnici v Nitre, kde som sa narodil, a ďalej v tom, že som prežil detstvo na Slovensku, v českej rodine, takže som od najútlejšej mladosti bol dvojjazyčným dieťaťom. Doma sme hovorili po česky, v školách a na ulici s kamarátmi po slovensky.

O Ste spokojný s doterajším výstupom príprav na riešenie tejto závažnej problematiky — federácie, alebo si myslíte, že by bolo treba urýchlene prerokovať aspoň tie najzávažnejšie otázky? Pýtam sa na to preto, lebo na Slovensku sa už prejavuje určitá nespokojnosť, ľudia by už radi videli určité konkrétne výsledky...

— Všetci si predstavujú dôvody takejto netrpezlivosti a určitú vyslovenú, alebo aj nevyslovenú obavu, aby sa zasa ďalším odkladaním veci — neodložilo aj samotné riešenie. Potiaľ by netrpezlivosť mohla byť oprávnená. Posledné týždne v tomto smere znamenajú podstatné kroky vpred. To, že podpredsedom vlády sa stal významný politický činiteľ, súdruh Husák, je samo o sebe zárukou, že sa tieto veci pripravia premyslene, dôsledne. Pri jeho energii predpokladám, že sa to nebude robiť zdĺhavo. Viac než doteraz by sa malo do príprav zapojiť aj Národné zhromaždenie, jeho ústavoprávny výbor, a okrem toho aj českí politickí činitelia.

O Nedá mi, aby som sa predsa len nevrátil k tým obavám z federácie v Čechách. V čom vidíte príčiny týchto obáv, alebo jednostranného chápania tejto problematiky? Nepôsobí na to aj skutočnosť, a treba to hádam povedať veľmi otvorene, že pri doterajšom asymetrickom štátoprávnom usporiadaní boli predsa väčšie možnosti zvýhodňovať na mnohých úsekoch občanov v Čechách než na Slovensku?

— Nazdávam sa, že sa dnes nedá hovoriť, že by prevažovala nálada obáv z federácie. Naopak, podľa čiastkových znakov dá sa skôr povedať, že pre myšlienku federácie dozrieva a dozrelo aj myslenie českej verejnosti. Čo sa dnes prejavuje, je skôr iný výklad federalizácie, než bolo zdravé a účelné v záujme nášho spoločného ekonomického rozvoja.

V časti českej verejnosti dnes pôsobí názor — keď federalizáciu, tak „dôslednú federalizáciu", aj v rozpočte štátneho financovania. Naráža sa tu na známy problém, že investície, ktoré idú na Slovensko, v záujme vyrovnania Slovenska idú z celoštátnych prostriedkov a oni samozrejme o niekoľko percent vyššie než je vyčíslený prínos Slovenska do celonárodného dôchodku. Nechcem sa škriepiť, či je táto relácia presná, to je vec ekonómov, ale nesporná je, že dotera z v tejto oblasti dochádza k určitému príspevku z celoštátneho fondu právo v záujme vyrovnávania predošlej rozdielnej úrovne slovenskej a českej ekonomiky. Čiže, ide o to, aby sme si na obidvoch stranách uvedomili, že je v našom spoločnom záujme demokratická federalizácia. Pri tom sa domnievam, že aj pre nás, aj pre Slovákov a pre celú republiku je potrebná a výhodná určitá ekonomická integrácia, ku ktorej sme v uplynulých rokoch došli.

O Keď už hovoríme o federácii, nemôžeme obísť takú pálčivú otázku, akou sú národnostné menšiny najmä na Slovensku.

— Pokiaľ ide o národnostné menšiny, nazdávam sa, že treba urobiť aj v tejto oblasti určité úpravy, najmä si myslím na jazykové práva, používanie jazyka v styku s úradmi, že by naše úradné nariadenia nemali byť menej demokratické než boli ustanovenia prvej republiky. Prinajmenšom by sme sa mali vrátiť k praxi, aká platila v úradnom styku za prvej republiky. Pokiaľ ide o širšie riešenie postavenia poľskej alebo maďarskej menšiny, treba pri tom dbať aj na postavenie slovenskej menšiny v Maďarsku a Poľsku. Keď úpravy, tak na základe reciprocity.

O V novinách sa v súvislosti s federáciou iba zlomkovite objavujú návrhy na riešenie politických, ekonomických a prípadne aj kultúrnych otázok. Ako si vy osobne predstavujete model špecificky našej, československej federácie?

— Zaoberám sa históriou, to znamená minulosťou. A pokiaľ ide o budúcnosť, je môj hlas iba hlasom občana, a nie odborníka. Treba presne vymedziť právomoci, funkcie, poslania ústredných orgánov, či už Národného zhromaždenia, vlády, alebo prezidenta, aby mali v týchto spoločných veciach určitú neoddiskutovateľnú právomoc, preto treba, aby bolo personálne zastúpenie predstaviteľov slovenského verejného života adekvátne rovnoprávnym princípom. Ináč musia byť národné orgány české pre české kraje, Čechy a krajinu moravskoslezskú, tak aj pre Slovensko. Predpokladám, že nová ústava, ktorú nevyhnutne potrebujeme nielen pre nové riešenie štátoprávnych otázok, ale aj ďalších demokratických záruk občianskych práv, by mala vysloviť zásadu, že slovenskí politickí predstavitelia nesmú a nemôžu byť majorizovaní, ak ide o postavenie Slovenska v republike, to znamená, že platia len také rozhodnutia ústredných federatívnych orgánov, ktoré budú mať súhlas nadpolovičnej väčšiny slovenských predstaviteľov. Či už poslancov federálneho národného zhromaždenia alebo federálnej vlády.

O Ďakujem vám, súdruh rektor, za rozhovor.

Zhováral sa:
Štefan DAŠKO

SMENA, 3.5.68, str. 1-5.

VEČERNÍK, 2. mája 1968, str. 2.

17/131/XI

Generáli bez vojska

DÁTUM XIV. ZJAZDU KSČ PATRÍ MEDZI NAJSPORNEJŠIE OTÁZKY súčasnej vnútrostranickej diskusie. Bezfarebné vystúpenia alibistických jednotlivcov na aprílovom zasadnutí pléna Ústredného výboru KSČ i opozícia niektorých komunistických poslancov proti kandidátovi vlastnej strany pri voľbe predsedu Národného zhromaždenia umocnili požiadavky, aby tzv. politické mŕtvoly vo vrcholnom orgáne strany nahradili osobnosti so širokou morálno-politickou dôverou stranníkov i bezpartajných. Nevyhnutnosť takýchto zmien zdôrazňujú aj niektoré okolnosti momentálnej medzinárodnej situácie, keď by sa vplyvy zvonku mohli nepriaznivo odraziť v našich pomeroch práve prostredníctvom ľudí, čo v revolučnom procese demokratizácie pôsobia ako brzdiaci alebo odstredivý element.

Pred tromi týždňami nám uviedol počet týchto skompromitovaných politikov číslom 37 až 51 osôb. Ak berieme do úvahy, že ÚV KSČ má 118 členov a 56 kandidátov, potom táto cifra nie je zanedbateľná, pretože napríklad pri rozhodujúcich hlasovaniach by mohla byť jazýčkom na váhach. Nepriaznivé vychýlenie tohto jazýčka za prejavilo už na aprílovom pléne tým, že v Predsedníctve ÚV KSČ nezostal súdruh Josef Borůvka a nebol doň zvolený ani súdruh prof. Otto Šik, hoci je jedným z otcov projektu našej obrodzujúcej sa ekonomiky. V dnešnej vnútropolitickej situácii pohyb jazýčka týmto smerom by mohol komunistickej strane narobiť nemálo škôd. Strana ak chce získať podporu drvivej väčšiny všetkých občanov bez ohľadu na mieru ich spoločenskej angažovanosti. Nová politika musí potom uskutočňovať s maximálnym počtom nepoškvrnených osobností.

V ÚSTREDNOM VÝBORE KSČ BY NEMAL ĎALEJ SEDIEŤ predovšetkým hlavný nositeľ diktátorských metód minulého obdobia Antonín Novotný. Rovnako by mali odísť oportunisti typu bývalého predsedu SNR Michala Chudíka niekdajšieho vedúceho tajomníka Stredoslovenského krajského výboru KSS Rudolfa Cvika i nedávneho predsedu Národného zhromaždenia Bohuslava Laštovičku. Prostí komunisti sa právom pýtajú, prečo neschopní alebo zdiskreditovaní ministri ako Václav David, Bohumír Lomský, Karel Mestek, Josef Kudrna i Jindřich Uher majú naďalej rozhodovať o politickej orientácii strany práve v dňoch, keď začíname novú etapu nášho československého socializmu? Nie bez kritických výhrad prijíma verejnosť fakt, že sa členstva v ÚV KSČ doteraz nevzdali ex-predsedovia spoločenských organizácií Helena Leflerová, Miroslav Pastýřík a Miroslav Zavadil, ktorí boli zo svojich funkcií odvolaní alebo podali demisiu.

S podobnou mierou dešpektu možno písať o členoch ÚV KSČ Jaroslavovi Trojanovi, Františkovi Kubovi, Bedřichovi Kozelkovi, Františkovi Tesařovi, Václavovi Pačkovi, Vratislavovi Kratinovi i Martinovi Vaculíkovi. Ako generáli bez vojska sú v najvyššom orgáne strany Jiří Hendrych, Vladimír Koucký, Zdeněk Fierlinger, Oldřich Šimůnek i Ladislav Štoll. Všetci títo i ďalší súdruhovia by si mali uvedomiť, že na svoj post nemajú už dnes morálne právo. Komunistická strana má dostatok inteligentných politikov s takými vlastnosťami, aké si žiada doba prežiarených myšlienok a demokratických úmov.

AK SA ÚSTREDNÝ VÝBOR KSČ DOPLNÍ IBA JEHO KANDIDÁTMI, problém personálnych zmien by bol vyriešený provizórnym kompromisom. Funkcionári, ako ján Fojtík, František Havlíček, Emil Chlebec a iní nie sú o nič lepšou náhradou, ako tí, ktorých by mali nahradiť. Ostatných kandidátov ÚV KSČ nie je tak veľa, aby táto varianta kádrových presunov prichádzala do úvahy ako prijateľné východisko z dnešnej situácie.

Predsedníctvo ÚV KSČ — ktoré sa v týchto dňoch bude zaoberať návrhmi z jednotlivých krajských konferencií strany — nebude to mať teda ľahké. Májové zasadnutie plénua ÚV je už predo dverami a pred jeho členov nemožno predstúpiť s nedostatočne premyslenými podnetmi do diskusie. Štátnická skúška o svoje schopnosti všestranne posúdiť komplikované politické návislosti, zložia súdruhovia v Predsedníctve ÚV KSČ iba vtedy, ak prídu s návrhmi, ktoré zjednotia stranu a budú doložené silne fundovanými myšlienkami.

IGOR CIBULA

PRÍRODA A SPOLOČNOSŤ, č. 8/68, apríl 1968, str. 40-42.

18/131/XI

Človek žijúci v modernej spoločnosti je zošnurovaný tolkými predpismi a pravidlami, že sa niekedy zdá pochybným, či možno vôbec o jeho slobode hovoriť. Tým platí daň za nesporné výhody civilizácie. Táto daň je úmerná účasti na civilizačnom procese, inak rečeno: kto sa nachádza uprostred víru civilizácie, je vo svojom konaní menej slobodný ako človek žijúci na samote uprostred hôr. A pretože nastal čas urbanizácie, to jest ľudia sa sťahujú z vidieka do miest, respektíve život na vidieku dostáva formy mestského bývania, stáva sa sloboda vzácnosťou. To je, možno povedať, celosvetový problém. Niet preto divu, *že si ľudstvo tak úporne chráni to torzo voľnosti, ktoré mu zostalo, a že sa ho každý právny poriadok snaží ústavne zaručiť. Okrem toho až úzkostlivo sleduje každý nezákonný zásah do svojich práv, ktorý sa za tejto situácie až bytostne dotýka samej podstaty ľudstva.*

Ako náhradu za rôzne obmedzenia jednotlivca ponúka mu moderná spoločnosť účasť na správe štátu a na hospodárskej a kultúrnej výstavbe krajiny. Občania tak spoločne vytvárajú slobodný národ alebo spoločnosť, ktorá si sama riadi svoje osudy. Tým sa spája sloboda s demokraciou, respektíve *sloboda jednotlivca sa realizuje v demokratickom vyžití celej spoločnosti. Nie je preto náhodné, že obmedzovanie demokratických foriem života sprevádzajú aj zásahy do osobnej slobody jednotlivca a naopak, pošliapanie práv občanov nie je myslitelné pri širokom uplatnení demokratických princípov vládnutia.* Dôkazom toho sú rôzne deformácie, ktorými boli poznačené roky, nazývané u nás kultom osobnosti.

ZÁRUKY

Obrodný proces, ktorý sa u nás začal decembrovým a januárovým zasadnutím pléna ÚV KSČ, sa zameriava na prehĺbenie demokratických foriem celého života našej spoločnosti a súčasne nastoľuje požiadavku *prísneho dodržiavania zákonnosti*, najmä zo strany rôznych orgánov, čím sa majú viac zaručiť základné slobody občanov zakotvené v ústave.

Myslíme, že sa správne volá po zavedení

rôznych nových zásad a inštitútov do nášho právneho poriadku, pretože predovšetkým v ňom musí byť systém, ktorý stlačí možnosť porušovania zákonnosti na najmenšiu mieru. Nechávať veľký priestor pre vôľu jednotlivcov zastupujúcich orgán či úrad a nepočítať pritom s ich ľudskými, často negatívne pôsobiacimi vlastnosťami, je nezodpovedné a nedávna minulosť potvrdila, že aj škodlivé. A vôbec celý náš spoločenský, politický a hospodársky život sa doteraz príliš spoliehal na zidealizovaných jednotlivcov, ktorých je predbežne tak málo ako šafranu, v čom spočíva, podľa nášho názoru, podstatná časť našich doterajších neúspechov.

O aké nové zásady a princípy právneho poriadku, ktoré by mali zabrániť minulým deformáciám, nám teda ide?

Predovšetkým treba prísne dodržiavať zásadu, že *výsledky práce orgánu, ktorý sa akokoľvek zúčastňuje na rozhodovaní, nemôže posudzovať ten istý orgán* alebo iný orgán, s prvým organizačne tak spätý, že by sa tým mohol pohľad na rozhodnutie ovplyvniť.

Táto požiadavka sa musí prejaviť predovšetkým v oblasti trestnej politiky, pretože nedotknuteľnosť osoby, zaručená ústavou, je najcitlivejším miestom a nezákonný zásah do nej vyvoláva v spoločnosti najbolestivejší ohlas. Je preto len samozrejmé, že sa s obrodným procesom, ktorý u nás prebieha, spájajú aj požiadavky dôslednej rehabilitácie nespravodlivo odsúdených a volá sa po zárukách, aby sa v budúcnosti niečo podobné neopakovalo.

NAJVIAC NEZÁKONNOSTÍ SA V MINULOSTI POPÁCHALO PRI VYŠETROVANÍ TRESTNÝCH ČINOV

Spôsobila to skutočnosť, že celé prípravné konanie od začatia trestného stíhania až po jeho ukončenie, a to aj rozhodovanie o ňom, bolo zverené *len orgánom prípravného trestného konania v rezorte verejnej bezpečnosti*, pričom sa nevylúčili ani vplyvy subordinácie verejnej bezpečnosti. *Orgány bezpečnosti každý výsledok vyšetrovania, ktorý by nepotvrdzoval, že sa „vytipovaný" trestný čin stal, museli nutne za tohto stavu považovať za svoj neúspech. Nebolo preto zriedkavosťou, že vyšetrovatelia bezpečnosti zamerali všetko svoje úsilie len na dokázanie viny predpokladaného páchateľa a nehrali skoro nijaký zreteľ na jeho obranu, pričom často od výsledkov „takejto práce" záviseli aj rôzne hmotné výhody príslušníkov bezpečnosti, ako odmeny, povýšenia a pod.* Za tohto stavu bývalo zastavenie trestného stíhania u vyšetrujúcich orgánov bielou vranou. Nápravou môže byť pochopiteľne len *vyčlenenie vyšetrovania z kompetencie orgánov bezpečnosti* a jeho zverenia *nezávislým orgánom*, ktoré by boli podriadené jedine zákonu.

Ďalším nedostatkom zákonnosti na úseku trestného súdnictva je skutočnosť, že *prokuratúra má zákonom zverený dozor nad zachovávaním právnych predpisov aj súdmi.* Sama prokuratúra ako orgán obžaloby má pritom v trestnom konaní na odsúdení obžalovaného profesionálny záujem, čo potvrdzuje aj skutočnosť, že *práca prokurátora sa v trestnom konaní neraz hodnotila podľa množstva vecí, ktoré mu súdy vrátili na dočetrenie alebo v ktorých došlo k oslobodzujúcemu rozsudku.* Požiadavka, aby *prokuratúra* mala v budúcnosti len úlohu *zástupcu obžaloby* v trestnom konaní, je preto oprávnená. Pritom je známe, že všeobecný dozor v občianskoprávnom konaní na iných úsekoch doteraz vlastne nevykonávala.

Ako zásah do práv občanov sa javilo aj *preskúmavanie podnetov k sťažnosti pre porušenie zákona* krajskými súdmi, a je preto správne, že od 1. januára 1968 tieto veci znovu vybavuje *len Najvyšší súd.* Treba ešte legislatívne upraviť, aby podanie sťažnosti pre porušenie zákona nezáviselo len od úvahy predsedu Najvyššieho súdu alebo generálneho prokurátora.

V súvislosti so zásadou neprípustnosti rozhodovať v jednom orgáne na viac stupňoch sa žiada spomenúť *aj napravenú už hanbu nášho právneho poriadku, a to horizontálne preskúmavanie odvolaní v správnom konaní. Treba len ľutovať, že táto nehorázność, ktorá nemá v modernom právnom systéme obdobu, vydržala toľko rokov a že škody, ktoré sa tým občanom napáchali, dajú sa len ťažko napraviť.* Z hľadiska spomenutej zásady sa javil nesprávnym aj spisovanie občianskoprávnych podaní a návrhov súdmi. Na dôveru občanov v nestrannosť súdu

nepôsobí dobre, ak ten istý súd alebo súdca niekomu poradí, spíše mu návrh, sám o ňom rozhodne a prípadne ešte vypracuje proti svojmu rozhodnutiu aj odvolanie. Úloha občianskeho súdneho poriadku — poskytovať občanom a organizáciám poučenia o ich právach a povinnostiach a pomáhať im pri ich uplatnení — by sa mala prejaviť len na začiatku konania a pomoc občanom pred ním mala by sa ponechať na to určenej inštitúcii — advokátskej poradni.

NEZÁVISLOSŤ SÚDOV

Všetky uvedené opatrenia si žiadajú *posilniť nezávislosť súdov, ktorým má byť zverená prevažná časť rozhodovania. Nezávislé súdy, ktoré sú viazané len zákonom, by mali preskúmavať aj rozhodnutia administratívnych orgánov, ba ozývajú sa aj požiadavky, aby riešili aj spory zo vzťahov hospodárskych organizácií.* Odborovým orgánom sa má odňať rozhodovanie o sporoch z pracovného pomeru, pretože u nich nie je zaručená patričná odbornosť a nie sú vylúčené tiež vplyvy, ktoré z postavenia odborových orgánov v závodoch vyplývajú. *V záujme väčšej odbornosti rozhodovania sa žiada zrušiť miestne ľudové súdy, pričom by sa rozhodovanie o previneniach zverilo len súdom. Aj rozhodovanie o priestupkoch by malo patriť právne fundovanejším orgánom ako miestnym národným výborom,* u ktorých sa navyše silne prejavujú rôzne miestne vplyvy. Konečne súdy by mali *mať dozor nad výkonom trestu odňatia slobody,* aby mohli sledovať, ako na odsúdeného vplýva uložený trest.

S nezávislosťou sudcov sa nezhoduje dnešný *systém ich volieb.* Výber kandidátov, možnosť ich odvolania a pomerne krátke obdobie často zväzuje sudcom ruky, pričom nie je tajnosťou, že *voľby sudcov demokratizáciu súdnictva nijako nepasilnili, ale celý volebný akt sa stal len nákladnou formálnosťou.* Preto sa uvažuje znovu zaviesť menovanie sudcov z povolania, so zaručením ich definitívy alebo zaviesť jednotný systém nepriamych volieb na dlhé volebné obdobie tak, aby sa vylúčil akýkoľvek vplyv volebného orgánu na rozhodovanie. Priame voľby by zostali len u sudcov z ľudu, pričom by mala sa zachovať ich obmena.

LAICI V TALÁROCH

V súvislosti s prebudovaním sústavy súdov treba spomenúť aj ich laický prvok. Aj v tomto smere sme „demokratizáciu" nášho súdnictva prehnali. Sudcovia z ľudu sa zúčastňujú vlastne na každom rozhodovaní súdu bez ohľadu na to, či ide o niekoľkokorunový spor alebo o veci, ktoré vyžadujú absolútnu právnickú odbornosť. Niet preto divu, že mnohí sudcovia sa na pojednávania nedostavia, čo prácu súdov zbytočne zdržiava. Oprávnene sa preto ozývajú hlasy *ponechať laický prvok len v rozhodovaní o takých rodinných alebo trestných veciach, u ktorých by bohaté životné skúsenosti umožňovali plnú aktivitu sudcov z ľudu. Pritom u vyšších inštancií by sa malo posudzovanie veci zveriť len odbornému právnickému sboru.* Istota, že v konečnom štádiu sa dosiahne najspravodlivejšie rozhodnutie, si vyžaduje zavedenie *trojinštančného postupu.*

Mnohí iste dajú otázku, či toto všetko prispeje k prehĺbeniu zákonnosti a k posilneniu slobôd a práv občanov. Už sme uviedli, že prvým a základným krokom je zavedenie takých zásad a inštitútov do nášho právneho poriadku, ktoré samy osebe budú predpokladom, aby sa porušovanie zákonnosti znížilo na najmenšiu mieru. Iste aj potom zostane priestor pre rôzne nezákonnosti. V tomto priestore musia však pôsobiť aj ďalšie sily, *ktoré nepripustia nijaký zvrat.* Pôjde o také rozohratie demokratických foriem života, ktoré včas pomôžu odhaliť nedostatky a nedovolia, aby sa zopakovali u nás také deformácie práva, ktoré sprevádzali smutne známe obdobie kultu osobnosti.

JUDR. JOZEF KABÁT

PRÍRODA A SPOLOČNOST, č.8/68, apríl 1968, str. 40-42.